

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

ÜNİVERSİTELERİN KALKINMADAKİ ROLÜNE İLİŞKİN AKADEMİSYEN
ALGILARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yunus DEDEBEY

Malatya-2019

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

ÜNİVERSİTELERİN KALKINMADAKİ ROLÜNE İLİŞKİN AKADEMİSYEN
ALGILARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yunus DEDEBEY

Danışman
Doç. Dr. Erol KOÇOĞLU

Malatya-2019

T.C.
İnönü Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı
Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı

Yunus DEDEBEY tarafından hazırlanan "Üniversitelerin Kalkınmadaki Rolüne İlişkin Akademisyen Algıları" başlıklı bu çalışma, 23.05.2019 tarihinde yapılan sınav sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Başkan: Prof. Dr. Mesut AYDIN

Üye : Doç. Dr. Erol KOÇOĞLU

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Birol BULUT

O N A Y

...../...../2019

Doç. Dr. Niyazi ÖZER
Enstitü Müdürü

ONUR SÖZÜ

Doç. Dr. Erol KOÇOĞLU'nun danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak hazırladığım **Üniversitelerin Kalkınmadaki Rolüne İlişkin Akademisyen Algıları** başlıklı bu çalışmanın bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Yunus DEDEBEY

ÖNSÖZ

Kalkınma, gelişmişlik, ilerleme, seviye atlama ve refah içerisinde yaşama kavramlarının içeriğiyle benzer içeriğe sahip olan bir kavramdır. Kalkınmanın şekillenmesinde etkili olan birçok alan bulunmaktadır. Bu alanlar, sosyolojik, ekonomik, eğitsel ve kültürel şeklinde sınıflandırılabilir. Bu kalkınmanın incelendiği bu çalışmada, eğitsel alan içerisinde yer alan üniversitelerin kalkınmadaki etkisi akademisyenlerin görüşleri doğrultusunda incelenmiştir. Üniversitelerin, kurulduğu ortama ekonomik yönden sağladığı katkı yadsınamaz bir durumdur. Üniversitelerin bu niteliğinin bulunduğu ortama yansımaları farklı şekillerde olmaktadır. Yeni iş alanlarının açılması, işsizliği gidermeye sağladığı katkı ve farklı kentlerden öğrenci nüfusunu içerisinde barındırması bunlardan sadece birkaçını oluşturmaktadır. Gelişmiş ülkelere planlı bir şekilde kurulan üniversitelerin içinde bulundukları durumu koruyarak veya geliştirerek az gelişmiş ya da gelişmemiş ülkelere göre bulundukları konumdan kurtulup insanların refah seviyelerini yükseltmek için kalkınma atılımları yapmışlardır. Bu tür kalkınma atılımların ülkemizde son yıllarda her ilde üniversite kurularak gerçekleştiğini söyleyebiliriz.

Tez hazırlama sürecimde bana daima rehberlik eden, engin birikim ve hoşgörüsüyle yolumu aydınlatan, değerli danışman hocam Doç. Dr. Erol KOÇOĞLU'na teşekkür ederim. Ayrıca fikirleri ile bana yol gösteren ve olumlu tutumlarıyla beni daima teşvik eden Prof. Dr. Mesut AYDIN' a ve bu dönem boyunca her türlü desteklerini gördüğüm Doç. Dr. Recep DÜNDAR, Dr. Öğretim Üyesi Emine Meliha KURTDAS'a, Dr. Öğretim Üyesi Şule EGÜZ'e ve çalışmam süresince yardımlarını gördüğüm Dr. Öğretim Üyesi Danyal TEKDAL'a ve Arş. Grv. Fatih KAYA'ya teşekkürü borç bilirim.

Yunus DEDEBEY

ÖZET

ÜNİVERSİTELERİN KALKINMADAKİ ROLÜNE İLİŞKİN AKADEMSİYENLERİN ALGILARI

DEDEBEY Yunus

Yüksek Lisans, İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü,
Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Erol KOÇOĞLU

Mayıs 2019, Sayfa: X1 + 67

İnsanın toplum dışında, birey olarak tek başına yaşaması düşünülemez ve dünya var olduğundan beri insanlar barınma, beslenme, güvenlik gibi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kendilerinden başka insanlarla yaşama gereksinimi duymuşlardır. Bu durum toplumsal sürecin devamını ve sürekliliğini sağlamıştır. İnsanlık tarihi boyunca birçok kırılma yaşayan insanoğlu birdenbire girdiği bilgi ve teknoloji çağı ile birlikte ülkeler arasındaki ekonomik, teknolojik, eğitimsel farklılıklar artmıştır. Bu farklılıklar sosyoekonomik, jeopolitik, sosyokültürel nedenlerden dolayı aynı ülkenin değişik bölgelerinde bile görülmeye başlanmıştır. Çalışmamızda da belirttiğimiz üzere ekonomik, teknolojik, eğitimsel kalkınmalar sayesinde ülkeler vatandaşlarının daha rahat ve huzurlu yaşamalarını sağlamayı amaçlamış; onların yaşam kalitesini ve seviyesini yükseltmeye çalışmışlardır. Kalkınmanın hem öznesi hem nesnesi konumunda olan insan, eğitim ile nitelikli hâle gelmekte ve kalkınma sürecini etkin bir şekilde yürütebilmektedir.

Kalkınmanın ancak eğitim ile başarılacağı görülmektedir. Bu durum eğitim kurumlarını ön plana çıkarmakta ve insan için ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Nitelikli insan gücünün yetiştirmeyi hedefleyen üniversiteler, kalkınmanın önemli basamaklarından biridir. Son yıllarda dünyada ve ülkemizde üniversitelerin kalkınma ile ilgili etkinliklerinin arttığı görülmektedir. Üniversitelerin kuruldukları şehre konut, ulaşım, sosyal harcamalar yoluyla doğrudan nakit girişini sağlamaları, bölgenin ekonomik anlamda rahatlamasını sağlar. Sanayi devleti olma yolunda ciddi gayretleri bulunan ülkemizde, ziraat fakülteleri gibi tarımsal faaliyetlere destek veren projelerle devletin ve toplumun iktisadi altyapısına doğrudan etkide bulunulmuş ve yine

günümüzdeki üniversitelerin bünyesindeki mühendislik fakültelerinin, sundukları yeni projelerle sanayi ve teknolojiye doğrudan katkıları devam etmektedir. Özellikle tıp, kimya ve mühendislik alanlarında sürdürülen çalışmalar, üniversite-sanayi işbirliği sayesinde sonuca ulaşmakta ve büyük kazanımlar elde edilmektedir.

Bu araştırmanın genel amacı, üniversitelerin kalkınmadaki rolüne ilişkin akademisyen görüşlerini belirlemektir. Bu genel amacı gerçekleştirmek amacıyla nitel araştırma yönteminde yararlanılıp, çalışmada elde edilen veriler içerik analizine tabi tutularak alt temalar şeklinde verilmiştir. Çalışma grubunu akademisyenlerin, konuya ilişkin farklı algılara sahip oldukları elde edilen bulgulardan hareketle söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Kalkınma, üniversite, akademisyen, görüş, yaşam standardı

ABSTRACTS

ACADEMIC PERCEPTION PERCEPTIONS OF UNIVERSITIES IN DEVELOPMENT

DEDEBEY Yunus

Master Thesis, Inonu University, Institute of Educational Sciences
Social Studies Education Science

Thesis Supervisor: Assoc. of Prof. Erol KOÇOĞLU

May 2019, Page: Xi + 67

It is unthinkable that human beings can live on their own as an individual outside society, and since the world has existed, people need to live with people other than themselves in order to meet their needs such as housing, nutrition and security. This provided continuity and continuity of the social process. Throughout the history of humanity, many fractured human beings have suddenly increased the economic, technological and educational differences between countries with the age of information and technology. Due to socioeconomic, geopolitical and sociocultural reasons, these differences were observed even in different regions of the same country. As we mentioned in our study, countries have aimed to provide more comfortable and peaceful lives thanks to economic, technological and educational developments. they have tried to improve their quality of life and quality. The human being, who is both the subject and the object of development, becomes qualified with education and can carry out the development process effectively. Development can only be achieved through education. This situation brings the educational institutions to the forefront and shows how important it is for human beings. Universities aiming to train qualified manpower are one of the important steps of development. In recent years, it has been observed that the activities of universities in Turkey and in the world have increased. The fact that universities provide direct cash inflow through the housing, transportation and social expenditures to the city where they are established enables the region to relax economically. In our country, which has made serious efforts towards becoming an industrial state, the projects that support agricultural activities such as agriculture faculties have a direct impact on the economic infrastructure of the state and society, and the faculties of engineering faculties under the current universities continue to contribute directly to the industry and technology with the new projects they offer.

Especially, studies in the fields of medicine, chemistry and engineering have been achieved through university-industry cooperation and big gains have been achieved.

The general aim of this research is to determine the views of social studies teachers about the role of universities in development. In order to achieve this general purpose, qualitative research method was used and the data obtained in the study were subjected to content analysis and given as sub-themes. It can be said that the social studies teachers who constitute the working group have different perceptions about the subject..

Keywords: Development, university, academician, opinion, standard of living

İÇİNDEKİLER

O N A Y.....	i
ONUR SÖZÜ.....	ii
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACTS	vi
TABLolar LİSTESİ	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	x

BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem.....	2
1.2. Araştırmanın Amacı.....	2
1.3. Araştırmanın Önemi	2
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	3
1.5. Tanımlar.....	3

BÖLÜM II	5
KURAMSAL BİLGİLER.....	5
2.1. Kalkınmanın Tanımı	5
2.2.1.Ekonomik Kalkınma.....	6
2.2.2.Bölgesel Kalkınma.....	7
2.2.3.Kırsal Kalkınma.....	12
2.2.4.Teknolojik Kalkınma	14
2.2.5. Toplumsal Kalkınma.....	15
2.2.6. Eğitimsel Kalkınma	16

2.3. Kalkınma Üzerinde Etkili Olan Kurumlar.....	18
2.3.1. Sosyal Kurumlar	18
2.3.2. Ekonomik Kurumlar	19
2.3.3. Eğitim Kurumları.....	20
2.3.3.1.Örgün Eğitim Kurumları.....	22
2.3.3.2.Yaygın Eğitim Kurumları	23
2.4. Üniversitelerin Kalkınmadaki Rolü.....	24
2.4.1. Üniversite.....	25
2.4.2. Üniversitelerin İşlevleri	26
2.5. Üniversitelerin Kuruldukları Kentlere Etkileri	27
2.5.1.Demografik Etkileri	28
2.5.2.Sosyo-ekonomik Yapılara Etkileri.....	29
2.5.3.Mekansal Etkileri.....	30
2.5.4.Sanayiye Etkileri.....	32
2.5.5.Sosyo-kültürel Yapıya Etkileri	35
2.6. İlgili Araştırmalar.....	36
BÖLÜM III.....	37
YÖNTEM	37
3.1. Araştırmanın Modeli.....	37
3.2. Çalışma Grubu	38
3.3. Verilerin Toplanması	38
3.4. Verilerin Analizi	38
BÖLÜM IV.....	40
BULGULAR VE YORUMLAR	40
4. 1. Araştırmanın Bulguları	40
4.1.1.Araştırmaya Katılan Kişilerin Özelliklerine İlişkin Betimsel Analiz Sonuçları....	40
4.2.1.Kalkınma Kavramının Çağrışım Yaptığı Kavramlara İlişkin Durum	41
4.2.2.Eğitsel Faaliyetlerin Kalkınma Üzerinde Etkililik Durumu	43
4.2.3.Üniversitelerin Kalkınma Üzerinde Etkili Olma Durumu.....	46
4.2.4. Üniversitelerin Bulundukları Çevreye Kalkınma Olarak Yansıma Durumu.....	49
4.2.5. Üniversitelerin Kalkınmadaki Etkisini Artırmaya İlişkin Durum	50
BÖLÜM V	53

KAYNAKÇA.....	59
EKLER	66
EK-1. YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU	66
ÖZGEÇMİŞ.....	67

TABLolar LİSTESİ

Sayfa No. Tablo 1. Araştırmaya Katılan Kişilere Ait Özellikler.....	43

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa No.
Şekil 1: Kalkınmanın çalışma grubu üyelerinde çağrışım yaptığı sözcükler.....	44
Şekil 2: Kalkınma kavramına dayalı çağrışım yapan sözcüklerin frekans dağılımı.....	45
Şekil 3: Eğitimin kalkınma üzerindeki etkisine ilişkin çalışma grubu üyelerinin görüşleri	47
Şekil 4: “Evet” diyen çalışma grubu üyelerinin frekans dağılımı	48
Şekil 5: “Hayır” diyen çalışma grubu üyelerinin frekans dağılımı	49
Şekil 6: Çalışma grubu üyelerinin üniversitelerin kalkınmadaki etkisine ilişkin görüşleri	50
Şekil 7: “Evet” diyen çalışma grubu üyelerinin frekans dağılımı.....	50
Şekil 8: “Hayır” diyen çalışma grubu üyelerinin frekans dağılımı.....	51
Şekil 9: Çalışma grubu üyelerinin kentlerdeki üniversitelerin kalkınmaya yansımalarına ilişkin görüşleri.....	52
Şekil 10: Üniversitelerin kalkınmaya yansımalarına ilişkin frekans dağılımı.....	53
Şekil 11: Üniversitelerin kalkınmadaki etkisini arttırmak için yapılması gerekenlere ilişkin öneriler.....	54
Şekil 12: Üniversitelerin kalkınmadaki etkisine ilişkin frekans dağılımı.....	55

BÖLÜM I

Bu bölümde ilk olarak araştırmanın problemine değinilmiştir. Sonraki aşamada ise araştırmanın amacı, önemi, sınırlılıklarına yer verilmiştir.

GİRİŞ

18.yy'ın ikinci yarısında gerçekleşen Sanayi Devrimi ve Fransız İhtilali, ekonomik, sosyal ve kültürel yönden dünyanın gidişatını etkiledi. Dünyadaki bütün ülkeleri etkileyen bu köklü değişim, imparatorlukların ulus devletlere dönüşümüyle ilk meyvelerini vermiş ve sanayileşme ile birlikte emperyalist bir kimliğe bürünmüştür. Böyle bir değişime ayak uydurmak isteyen devletler, sosyo-ekonomik kalkınmayı gerçekleştirmek için eğitimin önemini fark etmişler ve yatırımlarını eğitime yapmışlardır. Bu durum öyle bir hal almıştır ki, nitelikli bireyler eğitim standardı yüksek olarak ifade edilmiştir. Bununla birlikte nitelikli bireylere sahip olmak, güçlü toplum olmanın bir gereği olmuştur. Bundan dolayı hem zamana ayak uydurabilmek için hem de her anlamda ilerleyebilmek için bireyin eğitimi üzerinde durulmuş olup ülkenin geleceğine yapılacak en önemli yatırım olarak görülmüştür.

Eğitime yapılan yatırımlar, alıcı, aktarıcı, öğrenme ortamı ve kullanılan materyal temelli yapılmıştır. Bu yatırımların tamamını fakülte, hastane, araştırma enstitüsü, meslek yüksekokulu, araştırma merkezleri gibi öğelerle içerisinde barındıran üniversiteler, bulunduğu çevrede önemli bir kalkınma ögesini oluşturmaktadır. Bu kalkınma ögesinin bulunduğu ortama, ekonomik, sosyolojik, kültürel ve eğitsel olarak farklı yansımaları olmaktadır. Bu yansımaların tamamın eğitsel amaçla kurulan üniversiteler sayesinde olması kalkınmada eğitim etkisini göstermek açısından oldukça önemlidir. Üniversitelerin kuruldukları ortama etkileri şeklinde akademik anlamda yapılan çalışmalara Türkiye'de, 1990'lı yıllardan itibaren görülmeye başlanır. Bu çalışmalar da üniversitelerin kuruldukları kente, bulundukları bölgeye etkileri ve ekonomik katkıları incelenmiştir. Üniversitelerin kuruldukları kente yönelik oluşturduğu çevresel değişime yönelik çalışma sayısının az olduğu yapılan incelemeler sonucu araştırmacı tarafından ortaya çıkarılmıştır. Yapılan bu tez çalışmasında, üniversitelerin kalkınmadaki etkisine ilişkin çalışma grubunun görüşleri belirlenirken, yarı yapılandırılmış görüşme formunda hazırlanan soru maddelerinin kalkınmaya ilişkin tüm boyutları içerdiği görülmektedir. Öğretmenlerin verdiği cevaplar, üniversitelerin

bulundukları çevreye yönelik tüm yansımalarını belirleme konusunda önemli ipuçları vermektedir.

1.1. Problem

Araştırmanın problem cümlesi "Üniversitelerin kalkınma üzerindeki etkileri nelerdir?" şeklinde olup ana problem cümlesine yönelik bulguları elde etmek amacıyla akademisyenlerin görüşlerinden yararlanılmıştır. Problem cümlesine bağlı olarak; *"üniversitelerin kalkınma üzerindeki etkileri, üniversitelerin kalkınma olarak yansımaları ve üniversitelerin kalkınmadaki etkisini arttırmak için yapılması gerekenlerin neler olduğu"* oluşturulan alt problemleri oluşturmaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Yapılan çalışmanın amacı, üniversitelerin kalkınmadaki rolüne ilişkin akademisyen görüşlerini belirlemektir. Belirlenen amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- ✓ Kalkınma kavramının çağrışım yaptığı sözcükler nelerdir?
- ✓ Eğitsel faaliyetlerin kalkınma üzerinde etkili olduğunu düşünüyor musunuz, neden?
- ✓ Üniversitelerin kalkınma üzerinde etkili olduğunu düşünüyor musunuz, neden?
- ✓ Kentlerde var olan ya da kurulan üniversitelerin bulundukları çevreye kalkınma olarak yansımaları sizce nelerdir?
- ✓ Üniversitelerin kalkınmadaki etkisini arttırmak için sizce yapılması gerekenler nelerdir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Zamansal olarak kalkınma kavramını incelediğimizde, kalkınmanın farklı boyutları olduğunu ve boyutların birçok faaliyeti içerisinde barındırdığını görebiliriz. Bu boyutların tamamında yapılan faaliyetler, gerçekleştiği çevredeki yaşam standardını her yönüyle arttırmayı hedeflemektedir. Bu hedefin gerçekleşmesi için kalkınmayı sağlamak için farklı faaliyetler, çalışmalar ve yatırımlar yapılmaktadır. Bu yatırımlardan biri de eğitim alanında yapılanlardır. Eğitim alanında yapılan yatırımlar içerisinde üniversiteler, içerdiği farklı fakülte, araştırma merkezleri, araştırma enstitüleri, meslek yüksekokulları, sosyal ve kültürel tesisleriyle ön plana çıkmaktadır. Ayrıca,

üniversitelerin farklı fakültelerinde öğrenim gören öğrencilerin, kazandıkları yeterliliklerle ülkenin nitelikli işgücü ihtiyacını karşılaması bakımından kritik bir eşiğe sahip olması kalkınma açısından üniversitelerin önemini ortaya çıkarmaktadır. Kalkınma açısından üniversitelerin işlevini belirlemek için yapılan bu çalışmada, üniversitelerin kalkınmadaki etkileri çalışma grubunu oluşturan akademisyen görüşleri çerçevesinde değerlendirilmiştir. Sosyolojik ve ekonomik açıdan güncel ve tartışmalara konu olan üniversitelerin kalkınmadaki etkisi akademisyen görüşleri doğrultusunda nasıl açıklandığını belirlemeye yönelik olan bu çalışmayla konunun farklı bir yaklaşımla ele alınması bakımında özgün katkılar sağlayacağı söylenebilir.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Üniversitelerin kalkınmadaki rolüne ilişkin akademisyenlerin görüşlerine bulguları ortaya çıkarmayı amaçlayan bu araştırma, kurumsal olarak ele alınmıştır. Konu bakımından araştırma, farklı üniversitelerde görev yapan akademisyenlerin görüşleri ile sınırlandırılmıştır.

Nitel araştırma yönteminden hareketle hazırlanan bu çalışma, öğretmenlerin konuya ilişkin görüşlerini almak için yarı yapılandırılmış görüşme formu ile sınırlı tutulmuştur. Araştırmanın çalışma grubu Muş Alparslan, Fırat ve Atatürk Üniversitesinde farklı fakültelerde görev yapan akademisyenlerle sınırlandırılmıştır.

1.5. Tanımlar

Akademisyen: Üniversite ve benzeri yükseköğrenim kurumlarında öğretim faaliyetlerini gerçekleştiren, araştırma yapan ve özgün araştırmalarıyla alanına katkıda bulunan kişilere verilen genel mesleki unvandır. Bu unvanı hak edebilmek ve sürdürebilmek için bazı bireysel özelliklere sahip olmak gerekir. Bu özellikler arasında düşünmek, meraklı olmak, sorgulamak, araştırmak, çalışmayı sevmek ve sabırlı olmak başta gelir (Arı, 2018).

Algı: Bilişsel, devinişsel ve duyuşsal olarak çevreden gelen uyarıcıların anlamlandırma süreci olarak adlandırılan algı, duyu organlarımızca taşınan duyuşsal verileri örgütleyip yorumlamaktadır. İnsanların çevresindeki yer alan uyaranlara anlam verme sürecidir (Arkonaç, 1998).

Değişim: Planlı veya plansız bir biçimde, herhangi bir sistemin, kurumun, kuruluşun ve faktörün bir süreç veya ortamın belli bir durumdan başka bir duruma dönüşmesi olarak tanımlanabilir.

BÖLÜM II

Bu bölümün ilk aşamasında yapılan tez çalışmasına ilişkin problem durumu, amaç ve önem kısmı verilmiştir. Çalışmanın bu kısmında üniversitelerin kalkınmadaki rolüne ilişkin teorik içerik planlı bir şekilde verilmeye çalışılmıştır.

KURAMSAL BİLGİLER

2.1. Kalkınmanın Tanımı

Kalkınma, çokça kullanılmasına rağmen içeriğiyle pek ilgilenilmeyen, ne ifade ettiği merak edilmeyen iktisat biliminde birçok tartışmaya konu olmuş bir kavramdır. Bu kavramın, bünyesinde subjektif ve objektif unsurları barındırmasından dolayı, sadece iktisadi bir kavram olarak değerlendirilmesi mümkün değildir. Ülkelerin kendilerine özgü sosyal, kültürel, siyasi, coğrafi vb. altyapıları olduğu için, iktisadi kalkınma ülkeden ülkeye farklılık göstermekte ve kalkınmayla ilgili genel geçer bir ölçüt ortaya konulamamıştır. Yani bu kavram sadece ekonomik unsurlardan müteşekkil olmayıp sosyal, kültürel ve siyasi öğeleri de içinde barındırmaktadır. Dinamik bir karaktere sahip olan bu kavramın, her ülke için ayrı ayrı değerlendirilmesi daha kolay ve daha anlamlı olacaktır. Bundan dolayı karakteristik özellikleri birbirine benzemeyen ülkeler arasında kalkınma ile ilgili genelleme yapmak zahmetli bir iş olarak görülmektedir. Buradan yola çıkarak kalkınma terimi sadece ekonomi olgusunu içermemekte siyasi, sosyal, kültürel, eğitim, teknolojik gibi öğeleri de içinde barındırmaktadır, diyebiliriz. Bu kavram tarihsel süreç içerisinde farklı dönemlerde hatta aynı dönemlerde de değişik anlamlar kazanmıştır. Günümüzde dahi değişimin, büyümenin, modernleşmenin yerine kullanılmaktadır (Doğan, 2011: s. 44-45).

Kalkınma kavramı, tek başına, bir ekonomik gelişmeyi yansıtmadığı gibi ülkelerde ve toplumlardaki siyasi, sosyal, kültürel, ekonomik vb. değişimleri de ifade etmemektedir. Çünkü zaman içerisinde insanların tutum ve davranışları değiştiği gibi toplumların ve ülkelerinde üretim kaynakları, toplumsal ve kültürel değerleri de değişim ve gelişim göstermektedir. Kalkınma, bulunan durumdan gelişme göstererek sonraki duruma ilerlemektir. Yani toplumların her anlamda olumlu değişimidir. Ekonomide tartışılan konuların başında büyüme ve kalkınma kavramı gelmektedir (Tolunay & Akyol, 2006: s. 118). İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kalkınma ile aynı anlama geldiği düşünülen büyüme kavramı kullanılmıştır. Burada kullanılan büyüme kavramı bir ülkede kişi başına düşen yıllık gelirin artışındaki hızdır (Özbey ve Köse, 2017: s.5-6).

Oysa kalkınma kavramı, kişi başına düşen yıllık gelirin artışının yanında toplumun sosyoekonomik ve sosyokültürel yapısının değişmesi anlamına gelmektedir (Tolunay ve Akyol, 2006: s. 118). Başka bir ifade ile kalkınma bir ülkedeki refah seviyesidir (Çeken, 2008: s. 296).

Batıdaki kalkınma, modernleşme teorileri ile açıklanmakta ve bu açıklama Batı medeniyetini de karşılamaktadır. Rönesans ile birlikte Avrupa'nın zihin dünyası değişmiş ve bu değişim 18. yy'da ortaya çıkacak olan Sanayi devriminin temelini oluşturmuştur. Avrupa'daki bu hareketlilik, aslında, modernleşme ve kalkınma çabası olarak değerlendirilebilir. Avrupa ve Amerika'daki kalkınma hareketleri toplumsal refah seviyesini yükseltmiş ve onların elde etmiş oldukları bu kazanımlar diğer ülkelere ilham olmuş ve onların birçok alandaki değişimleri taklit edilmiştir (Ergün, 2011: s. 5).

Kalkınmanın gerçekleşebilmesi için sermaye ile birlikte hammadde, teknoloji, yetişmiş insan gücü, uygun ortam, üretilen ürünlerin pazarlanması gibi unsurlar gerekmektedir. Bu faktörlerin öncelik dereceleri, uygun olmaları itibariyle, zaman ve mekâna göre farklılık göstermektedir. Özellikle 1960'lı yıllarda sanayileşmiş Avrupa devletleri diğer ülkelerden iş gücü olarak gelişim süreçlerini sürdürmüşlerdir. Eğitim ve teknolojinin ön planda olmaya başladığı son yıllarda ise bilginin önemi ortaya çıkmaya başlamış ve insanların eğitiminde değişen ekonomik şartlar etkili olmuştur. Yani eğitimi, değişen piyasa şartları belirlemeye başlamıştır (Ergün, 2011: s. 6).

2.2.Kalkınma Türleri

2.2.1.Ekonomik Kalkınma

Eğitim, sağlık, sermaye gibi toplumsal yapının önemli unsurları arasında sayılabilecek değişkenler, bireylerin kendi ihtiyaçlarını nasıl ve ne kadar karşılayabildiklerini göstermektedir. Bir ülkenin gelişmişlik düzeyinin değerlendirilmesinde bu sosyoekonomik faktörlerin doğru bir şekilde analiz edilmesi gerekir. Bir ülkenin ekonomik kalkınması incelenirken, salt maddi unsurlara bakmak araştırmacıyı yanıltabilir. Bundan dolayı bireyi ve toplumu ilgilendiren bütün faktörler dikkate alınmalı ve toplumun sahip olduğu sosyoekonomik faktörlere bütüncül yaklaşılmalıdır (Kılıç ve Karaman, 2017: s. 387).

Kalkınma, genel olarak, bir ülkenin ekonomik ve sosyal yapısındaki değişiklikler ile kendini gösterir. İnsan hayatındaki değişim, aktif bir mekanizma gibi süreklidir ve somut bir şekilde görülür. Kalkınma da ekonomik ve sosyal yapılarda

değişime yol açar ve kalkınmanın gerçekleştiği toplumun refah düzeyinin artmasını sağlar. Yani ekonomik kalkınma, ekonomiyi etkileyen en önemli unsur olan üretimin hacminde meydana gelen artışı ifade etmekle birlikte, birey ve toplumun refah seviyesindeki değişimi de gösterir. Toplumsal değişimlerin sadece ekonomik veya sosyolojik etkenlerle açıklanması yeterli değildir. Ekonomik büyüme ve gelişme toplumun sosyal sorunlarının da çözülmesi ile ivme kazanır. Binaenaleyh şunu söyleyebiliriz; kalkınmanın merkezinde insan vardır ve kalkınmanın amacı insanların ekonomik altyapılarını güçlendirmek ve bu sayede onların yaşam kalitelerini arttırmaktır (Aktuğ, 2010: s. 8).

Ekonomik kalkınma, uzun dönemlere yayılan ekonomik büyüme ile birlikte, gelişen ekonomik yapının toplumda karşılık bulması ile anlamlı hâle gelir. Gelir seviyesi düşük olan insanların yaşam şartlarının düzeltilmesi ile eğitim ve sağlık sisteminin kalitesi doğal olarak yükselir. Bununla birlikte her toplumun kalkınma ile ilgili değişimler yaşaması birbirinden farklılık göstermektedir. Gelir ve yaşam standardı yükselen toplumların, gelir seviyesi düşük toplumlar ile aralarındaki uçurum gittikçe büyümekte ve onlar arasındaki farkın kapanması olanaksız hâle gelmektedir. İçme suyuna ulaşmakta zorluk çeken, açlıktan ölümlerin oldukça sık yaşandığı Afrika ülkeleri, günlük hayatlarını idame ettirmekte zorluk çekerken, gelişmiş ülkeler olarak nitelendirebileceğimiz ülkeler zenginleşmek suretiyle vatandaşlarının yaşam kalitelerini arttırmaya devam etmektedir (Alataş, 2014: s. 1).

Ekonomik kalkınma, bazı ülkeler için önemli bir terim olarak kabul edilmesine rağmen, birçok ülke kalkınmayı gerçekleştirmek için gerekli enstrümanları geliştirmekte başarılı olamamışlar ve karşılaştıkları problemleri çözmekte yetersiz kalmışlardır. Ekonomik kalkınmayı gerçekleştiremeyen ülkelerin yaşadıkları sıkıntılar, küreselleşmeden dolayı bütün doğrudan veya dolaylı olarak dünyadaki diğer ülkeleri de olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Bundan dolayı hiçbir toplum, diğer toplumlardan bağımsız olarak siyasi, sosyal ve ekonomik politika üretememektedir. Zaman geçtikçe kalkınma olgusunun, insanlar tarafından algılanma yönü de değişmiştir. Eskiden sadece kişi başına düşen milli gelir ile değerlendirilen kalkınma kavramı, şimdi doğrudan insanı merkeze almaktadır. İnsanın, kalkınmanın merkezi hâline gelmesi, araştırmacıların kalkınma ile ilgili değerlendirme yaparken toplumların sosyal ve ekonomik göstergelerini beraber değerlendirmeleri mecburiyetini doğurmuştur. Sosyoekonomik göstergeler, bir toplumun ihtiyaçlarının giderilmesiyle doğru orantılı

olduğu için, kalkınmayı gösterecek önemli değerlerdendir. Fakat bu sosyoekonomik göstergeleri doğrudan ilgilendiren endeksler mevcut olup bu değerler ülkelerin durumlarının analizinde kullanılmaktadır. Sosyoekonomik faktörler, ekonomi- coğrafya ilişkisini ön plana çıkarmış, coğrafi yakınlık ve uzaklığa göre değişimler yaşanmıştır. Birbirine yakın ülkelerin sosyoekonomik yönden birbirlerini etkilemeleri ekonomiyi pozitif yönde etkiler. Ama olumsuz etkileşimlerin de olduğu düşünülürse mekânsal yakınlık ve uzaklığın ekonomik kalkınmada ne kadar etkin olduğu görülmektedir (Kılıç ve Karaman, 2017: s. 388-389).

Ekonomik kalkınma, eldeki kısıtlı kaynakların etkin ve etkili bir şekilde kullanılması ile mümkün olabilir. Bununla birlikte ekonomik, sosyal ve siyasi mekanizmanın, insanların yaşam standartlarını yükseltmek için çalışmaya başlamasıyla kalkınmanın alanı genişler. Yani sürdürülebilir ekonomik büyüme ile birlikte sosyokültürel yapıda ortaya çıkacak değişimler olağandır. Ekonomik kalkınmayı hem ekonomik hem teknolojik hem sosyal hem de siyasi değerlerin değişimi olarak değerlendiren yaklaşıma göre az gelişmiş ülkelerin değişime direnmesinin nedeni yoksulluk, güçsüzlük ve umutsuzluktur (Alataş, 2014: s. 5).

Birleşmiş Milletler, az gelişmiş ülkelerin ekonomik yetersizlikten kaynaklanan sosyoekonomik, sosyokültürel ve sağlık problemlerinin ortadan kaldırılabilmesi için aşağıdaki kalkınma hedeflerini belirlemiştir:

“Günlük 1 doların altında çalışan insanların yarı yarıya azaltılarak aşırı yoksulluk ve açlığın ortadan kaldırılması, evrensel bir ilköğretim yapısının oluşturularak bütün erkek ve kız çocuklarının ilköğretim eğitimlerinin garanti altına alınması, cinsiyet eşitliğinin teşvik edilmesi ve kadınların güçlendirilmesi, çocuk ölümlerinin azaltılması, anne sağlığının iyileştirilmesi, HIV/AIDS, sıtma ve diğer hastalıklarla mücadele edilmesi, çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması, kalkınma için küresel bir ortaklığın geliştirilmesi (Alataş, 2014: s. 6)”.

Sahip olduğu kaynakları avantaja dönüştüren gelişmiş ülkeler, kalkınma amaçlarını gerçekleştirmekle bölgeler arasındaki dengesizliği en aza indirmişlerdir. Fakat bu durum gelişmekte ve az gelişmiş ülkeler için geçerli değildir. Çünkü bu ülkelerin en önemli sorunu kalkınmada geri kalmaları ve gelişmelerinin yetersiz olmasıdır. Sanayileşmeleri yetersiz olan bu ülkelerin, kalkınmayı gerçekleştirebilmeleri için öncelikli sektörü belirlemeleri gerekir. Bunlar daha çok kalkınmalarını turizm

kaynaklarını etkin kullanarak elde edebilirler. Turizmin bir ülke için en önemli yönü döviz girdisidir. Buradan elde edilen gelirler, ekonomik ve siyasi kısıtlama olmadığı için diğer ülkelerden alınan ekonomik yardımlardan daha önemlidir. Zira ürün ve hammadde ihracatı ile kıyaslandığında mal ve hizmet fiyatlarının kendi denetiminde olması yönüyle turizm ön planda gelir. Ayrıca turizm ile gelişmekte olan ülkelerin ihracatıyla ilgili çeşitlilik imkânı oluşturur. Bölgeler arasındaki büyüme ve gelişme dengesizliğinin ortadan kaldırılmasında turizm sektörünün planlı ve etkin kullanımı kalkınmayı sağlayacaktır. Gelişmekte olan Türkiye’de kaynakların sınırlı olması, getirisi yüksek olan sektörlerle yönelime neden olmakta ve bölgeler arasında dengesizlik doğurmaktadır. Yatırımlardan büyük pay alan Marmara, Ege ve Akdeniz ülkenin gelişmişlik düzeyi yüksek bölgeleridir. Bunların dışında kalan bölgeler ise bu bölgelere göre oldukça geri kalmışlar ve gelişmiş bölgelere doğru göç vermektedirler. İşte göç veren bu bölgeler, sahip oldukları turizm kaynaklarını doğru değerlendirirlerse gelişmiş bölgeler ile aralarındaki farkı giderebilirler (Çeken, 2008: s. 294-298).

Hüseyin Çeken’e göre bir bölgenin turizm yönünden kalkınmayı gerçekleştirebilmesi için şunlara dikkat edilmesi gerekir:

- Bölgenin kültürel değerlerinin (arkeolojik eserler, anıtlar, folklor ve festivaller) analizi yapılmalı,
- Bölgenin enfastrüktür (iklim durumu, doğal örtüler ve turizme elverişli arazi durumu) ön analizi yapılmalı,
- Bölgede bulunan mevcut tesislerin (otel, motel pansiyon) durumu ve yenilerini ilave edebilme durumu,
- Bölgede bulunan, turizmle doğrudan ve dolaylı olarak özel mallar ve hizmetler üreten ve pazarlayan kuruluşlar,
- Bölgede kamu yatırımlarının durumu, - Bölgeye yönelik uluslararası turizm talebinin analizi,
- Bölgede bulunan yerel halkın turizmi algılama düzeyi,
- Bölgede bulunan tesislerden yörede oturanlara iş imkânı sağlama durumu,
- Turizm sektörünün bölgedeki diğer sektörlerle olan ilişkisi,
- Bölgedeki sivil toplum örgütlerinin varlığı (Çeken, 2008: s. 298-299).

2.2.2. Bölgesel Kalkınma

Dünya üzerinde varlığını sürdüren devletlerin en önemli amacının ekonomik kalkınma ve büyüme olduğunu söyleyebiliriz. Bu amacı gerçekleştirmenin yolu ise ülkenin sahip olduğu kaynakları rasyonel ve verimli kullanmaktır. Ülkelerin jeopolitik konumu itibariyle önem arz eden, hammaddeye kolay ulaşan, nitelikli iş gücüne sahip bölgeleri, doğal olarak ekonomik kalkınmada ön planda olmuştur. Bununla birlikte bu bölgelerde ortaya konan ekonomik ve sosyal faaliyetler, bölgelerarası gelişme farklılığına neden olmuş ve bölgeler arasında ekonomik etkinlikler, nüfus dağılımı, doğal dokunun korunması gibi büyük dengesizliklerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bölgesel kalkınmanın amacı, mevzubahis sıkıntıların ortadan kaldırılarak az gelişmiş bölgelerin sosyal refah açısından gelişmiş bölgelere yaklaştırılmasını sağlamaktır. Bu suretle ekonomik farklılığı giderilen ve azaltılan bölgelerin sosyoekonomik ve sosyokültürel değişimi de doğal olarak gerçekleşir. Belirtilen hedefleri gerçekleştirmek için “bölge” ve “kalkınma” kavramları bir bütün olarak değerlendirilmekte ve bölgesel kalkınmanın başarılı olabilmesi için alternatif politikalar üretilmeye çalışılmaktadır. Fakat gelişmiş ülkelerde uygulama olanağı bulan birçok projeye az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde fazla itibar edilmemiştir. Güvenlik, ulaşım gibi nedenlerden dolayı Türkiye’de de bölgesel kalkınma çalışmalarına geçilememiş daha çok illerin ön planda olduğu “kalkınmada öncelikli yöreler” projesi uygulanmıştır. Sadece illeri baz alan bu tür projeler gelişmeyi ve büyümeyi tam olarak sağlayamamıştır. Bundan dolayı yapılacak projelerin il il, yöre yöre uygulanması yerine, devlet tarafından verilen teşviklerin bölgesel gelişmeyi sağlayacak bir plan dâhilinde değerlendirilmesi gerekmektedir (Arslan, 2005: s. 276).

Bölgelerin belirlenmesinde belli başlı kriterler mevcuttur. Öncelikle nüfus, iş gücü ve bölgeye göre hizmet imkânlarının ölçüt olarak kabul edildiği sınıflandırmada bölge sınırlarını coğrafi, ekonomik, sosyal ve idari ölçütler belirlemektedir. Bu ifadelere göre bölgeyi şu şekilde sınıflandırabiliriz:

- Coğrafi bölge
- Kültürel bölge
- Tarihsel bölge
- Yerleşim ve yoğunluk bakımına göre bölgeler.

Bölge kavramının ekonomik yapılanma ölçütüne göre tanımlandığı sınıflandırmada bölgeler;

- Tarım, sanayi, turizm gibi belirli sektörlerin hâkim olduğu alanlar
- Komşu devletlerin ekonomik faaliyetlerinden etkilenen sınır bölgeleri
- Akdeniz'e kıyısı bulunan ülkeler gibi ortak bir yerleşim alanının ekonomik yapısından etkilenen bölgeler.

Ayrıca potansiyellerine göre bölgeleri sınıflandırdığımızda şu başlıklar karşımıza çıkmaktadır:

- Az gelişmiş bölgeler
- Gerilemekte olan bölgeler
- En önemli sorunları işsizlik, üretim ve işletim teknolojilerinin günümü uygun olmadığı sorunlu endüstriyel bölgeler
- Barınma, sosyal alt yapı ve ulaşım eksiklerinin ve çevre kirliliğinin ön planda olduğu büyümenin baskısı altında olan bölgeler
- Özellikle afet görmüş ve terör tehdidi ile karşı karşıya bulunan acil müdahale bölgeleri: Türkiye'de Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesi buna örnek olarak gösterilebilir. Burada uygulanmaya çalışılan GAP projesi terör tehdidi yüzünden başarılı bir şekilde uygulanamamıştır.
- Deprem, erozyon, taşkın gibi doğal risk faktörlerinin bulunduğu risk bölgeleri; enerji istasyonları, zararlı kimyasal üretim yerlerinin bulunduğu yapay risk bölgeleri.
- Doğal ve kültürel olarak zengin olan hassas bölgeler.
- Belirli anlaşmalar sonucunda uluslararası statü kazanmış özel statülü bölgeler (Ersöz, 2009: s. 33-34).

Bir bölgenin sınıflandırılması yapılırken onu sadece bir ölçüt içinde değerlendirmek doğru olmayabilir. Bundan dolayı planların bu değerlendirmeler neticesinde yapılması uygun olacaktır. Örneğin terör tehdidi altında bulunan bir yerin, aynı zamanda az gelişmiş bir bölge olma özelliği göz ardı edilmemelidir.

Bölgesel dengesizliklerin artması, dengesizliğe neden olan faktörlerin araştırılmasına neden olmuş ve ekonomistlerin ekonomik coğrafyaya olan ilgisini arttırmıştır. Belli altyapılara sahip olan bölgeler daha çok gelişim göstermektedir. Ekonomik coğrafya, ekonomik faaliyetlerin doğal çevre ile ilişkisini inceler. İklimin insan sağlığı, insanın fiziksel ve zihinsel yeterliği üzerinde etkisi olduğunu iddia eden çevreci determinist akım ortaya çıkmıştır. Bu akım, uygarlığın ilerlemesinde temel

kaynak olarak iklimi kabul etmektedir. Bununla birlikte daha sonra ortaya çıkan akımlar bir bölgenin coğrafi koşullarının toplumların gelişmesinde etkili olduğunu ileri sürmüşlerdir (Arıbaş ve Deniz, 2010: s. 183). Bölgesel kalkınma politikaları, yukarıda da ifade ettiğimiz üzere ekonomik faaliyetlerin belli bölgelerde yoğunlaşması ve bunun sonucunda diğer bölgelerin nüfus ve ekonomi bakımından ortaya çıkan yetersizlikleri azaltmak için hazırlanmaktadır. Önceleri bölgeler arası yeniden dağıtım şeklinde uygulanan bölgesel kalkınma projeleri, önceliğini yerel ve bölgesel kaynakların aktif hâle getirilmesine vermiştir. Bu yaklaşıma göre bölgelerin büyümelerini sağlamak için ulusal desteklerden ziyade o bölgenin kendine ait kaynaklarını harekete geçirmek amaçlanmaktadır (Dağ vd., 2017: s. 769).

2.2.3. Kırsal Kalkınma

Kırsal kalkınma *“kırsal alanda, sürdürülebilir doğal kaynak kullanımını esas alarak, bir taraftan kırsal kesimin gelir düzeyinin ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi yoluyla gelişmişlik farklarının azaltılmasını amaçlayan, diğer taraftan çevresel ve kültürel değerlerin korunmasını ve geliştirilmesini gözetken, yerelde farklılaşan sosyal, kültürel ve ekonomik özellikleri, ihtiyaçları, potansiyelleri ve dinamikleri dikkate alarak çok sektörlü yaklaşımla planlanan faaliyetler bütünü”* olarak tanımlanabilir (Alkan ve Toksoy, 2009: s. 100).

Özellikle gelişmiş ülkeler büyümenin sonucu olarak şehir ve taşra arasındaki ekonomik uçurumun giderilmesi için kalkınma arayışı içine girmişlerdir. Zenginlerin daha zenginleştiği, fakirlerin daha fakir bir hâle geldiği dünyada kır-kent, gelişmiş-az gelişmiş bölgeler arasındaki farklılıkların gittikçe derinleştiği görülmektedir. Ekonomik dengesizlikler, adaletsiz ekonomik paylaşım neden olmakta, kentten uzak insanların pastadan aldıkları pay neredeyse sıfırlanmaktadır. Bundan dolayı ülkeler büyümeye dayalı politikalar ile birlikte toplumun genelini ihtiva eden entegre kalkınma politikaları üretmeye çalışmaktadır. Çünkü büyümeye dayalı kalkınma projeleri toplumun geneline hitap etmemekte, bu projelerin sonucundan faydalanamamaktadır. Bundan dolayı insanı ve doğayı önceleyen büyüme arayışları ön plana çıkmıştır.

Kırsal kesimin refah seviyesi ve yaşam kalitesini artırmayı amaçlayan bu fonksiyonel ve entegre yaklaşım, küreselleşen dünyada büyümeye endekslenmiş toplumlar ile kırsal kesim arasındaki uçurumun azalmasını hedeflemektedir. Bu yaklaşım teknolojinin gelişmesi ve sosyoekonomik koşullara uyum sağlayarak

ilerlemektedir. Kırsal kalkınmanın uygulanmaya başlanmasıyla birlikte kalkınma ile ilgili kullanılan genel ifadeler yerini daha yerel kullanımlara bırakmıştır. Büyüme, üretim, satış gibi kavramlar yerini kalkınma, paylaşım, pazarlama gibi daha yerel ifadeler ile karşılanmıştır. Elbette ki ülkelerin ekonomik, kültürel, sosyal özelliklerinin birbirinden farklı olması her ülkenin kendine özgü projeler üretmesi sonucunu doğurur. Kırsal kalkınma ile ilgili yaşanan gelişmeler Türkiye’yi de etkilemiş ve birçok projenin uygulandığı görülmüştür. Ancak siyasi iradenin ve uluslararası kuruluşların etki ve kontrolü altında gerçekleştirilmeye çalışılan bu projeler istenilen sonuca ulaşamamıştır. Ülkenin sosyoekonomik durumu ve kırsal bölgelerde yaşayan insanların yaşadıkları sorunlardan dolayı bulundukları yeri bırakarak kente göç etmeleri sonucunda ortaya çıkan ekonomik, sosyal ve kültürel problemlerin büyüklüğü, çözüm çeşitliliğini ve daha bütüncül yaklaşımlar üretmeyi zorunlu kılmıştır (Gülçubuk , et al., 2010: s. 2).

1980’den sonra küreselleşmenin daha çok etkisinin görülmesiyle birlikte, dünyanın bir bütün olarak algılanmasını zorunlu hâle getirmiş ve bunun sonucunda dünyanın herhangi bir yerindeki kırsal sorun, bütün dünyayı etkilemeye başlamıştır. İnsanların yaşam seviyelerini etkileyen yol, içme suyu, elektrik, iletişim araçları, eğitim, sağlık ve güvenlik gibi unsurların ulaştırılamadığı ya da yetersiz kaldığı yerlerden kentlere doğru göçlerin yaşanmasına neden olmuş ve bu göçler toplumlar için tehdit olmaya başlamıştır. Tarımsal faaliyetleri yürütecek nitelikli iş gücünün köyden kente doğru yönelmesi, kırsal nüfusun yaşlanmasına yol açmakla birlikte kırsal kesimi doğrudan etkileyen ekonomik kayba neden olmuştur. Bu yüzden kırsal kalkınma planlanırken ekonomik ve sosyal etkenler birlikte ele alınmalı ve bütüncül bir bakış açısıyla yaklaşılmalıdır. Buna göre kırsal kalkınma ile ilgili şunları söyleyebiliriz:

“Kırsal kalkınma;

- *Ekonomik, toplumsal ve kültürel boyutları bulunan bir süreçtir.*
- *Evrensel ölçütler, eşitlik ve denge (adalet) ilkeleri ile geliştirilmiş kırsal yaşam düzeyidir.*
- *Kırsal toplumun ülke gelişmişliği ve refahından, yerinde kalkınarak pay almasıdır.*
- *Kırsal emeğin üretken olduğu ve haklarını aldığı bir istihdam biçimidir.*
- *Kaynaklara daha iyi ulaşım, refah ve gelirin dengeli paylaşarak geliştirilen yaşam düzeyidir.*
- *Kırsal alanda yoksulluğun ve kötü beslenmenin yok edilmesidir.*
- *Kırsal toplum yaşamının modernizasyonudur.*

- *Kent/kır ayrışımının azaltılmasıdır.*
- *Kırsal sayılan ortamların ekonomik kalkınmasıdır.” (Gökdemir ve Ergün, 2012: s. 69-70)*

2.2.4.Teknolojik Kalkınma

Sürekli gelişen bilim ve teknoloji, ülkelerin gelişme ve büyümesini doğrudan etkilemekte, bilim ve teknolojinin gerisinde kalan ülkelerde ekonomik problemlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Artık şunu rahatlıkla söyleyebiliriz ki ülkelerin zenginliği sermayenin varlığına ve teknolojik gelişmeye bağlıdır.

Bilimsel ve teknolojik dönüşümü gerçekleştirme kapasitesi olan toplumlar gelişmeye devam ederken, bilim ve teknolojiden uzaklaşmış veya dışlanmış toplumlar geri kalmışlardır. Günümüzde sermaye denince akla sadece fiziksel enstrümanlar gelmemekte zihinsel yaratımın fiziksel unsurların önüne geçtiği görülmektedir. Buna göre maddi zenginlik veya yoksulluğun temelinde beyinsel ve düşünsel yaratımlar yatmaktadır. Bundan dolayı bilimsel düşüncenin ürünü olan teknolojiyi toplumun tüketimine sunan dönüşüm süreci günümüzde artı bir değer olarak kabul edilmektedir.

Üretim faktörlerinin bileşiminde verimliliğin artmasını sağlayan en önemli ögenin teknoloji olduğu görülmektedir. Bir ülkenin sahip olduğu sermaye birikiminin büyüklüğü ne kadar fazla ise, teknolojik gelişme açısından yeni ve ileri ise, o ülkenin üretim gücünü o derece fazla olacağı söylenebilir. Görünüşte teknolojinin ucuza mal edileceği düşünülse de gelişmiş ülkelere teknoloji transferi sermaye, yatırım ve dinamik müteşebbislerin varlığına ihtiyaç duymakla birlikte nitelikli iş ve adaptasyon da gerekmektedir. Gelişmiş ülkelerde kalkınmanın bilim, teknik, sermaye ve sanayinin paralel bir şekilde geliştiği görülürken az gelişmiş ülkelerde bunun zıddı bir durum söz konusudur. Çünkü bu ülkeler teknolojiyi etkin ve etkili düzeyde kullanamamışlardır (Aktuğ, 2010: s. 13).

Teknolojik gelişmeler, toplumu sosyokültürel anlamda etkilemekle birlikte üretim süreçlerini ve organizasyon yöntemleri noktasında ekonomiye katkıda bulunur. Bu bağlamda ateş, tekerlek, yelkenli, barut, matbaa gibi teknolojik gelişmeler kalıcı ekonomik, sosyal ve siyasi transformasyon sağladığı için insanlık tarihinde köklü değişime yol açmıştır. Sanayi devrimiyle birlikte yeni buluşların artması, teknolojinin ekonomi üzerindeki etkinliğini arttırmıştır. Artık dünyada rekabet edebilmenin yolu teknolojiden geçmektedir ve teknoloji, ekonominin en önemli parçası olarak

görülmektedir. Bundan dolayı sanayisi gelişmiş ülkelerde ekonomik büyüme kavramı, teknolojik değişiklikler ile birlikte anılmaktadır. Yani sanayideki gelişme, yeni teknolojik yetkinliklerin elde edilmesi demektir. Ayrıca uluslararası piyasada rekabet etmenin ilk şartı olarak görülen ucuz ve kaliteli üretmek yine teknoloji ile mümkün olabilir. Ülkeler kendi yapılarına ve özelliklerine uygun teknolojiyi kullanmazlarsa yoğun rekabet içinde başarılı olamazlar. Çünkü dünya ekonomisi bilgi ve teknolojinin egemenliğinde rekabetçi bir ortama dönüşmüştür. Gelişmiş ülkeleri diğer ülkelerden ayıran en önemli unsur, teknolojideki atılımlarının ölçütüdür. Yeni teknolojiye sahip olan ülkeler, rekabet halindeki diğer ülkelerin önüne geçmekte, bu ekonomi yarışından başarılı bir şekilde çıkmaktadır (Taban ve Kar, 2019).

2.2.5. Toplumsal kalkınma

İnsan varlığı, bir toplumun kalkınmasındaki en önemli öğedir. İnsanın bilgi, beceri ve tutumları geliştirilmeden kalkınma sürecinin sürdürülmesi mümkün değildir. Yani içinde insanın bulunmadığı hiçbir süreç başarıya ulaşamaz. Çünkü insan kalkınmanın nesnesi olduğu gibi öznesi konumundadır. İnsanlar içinde bulundukları fiziksel ve toplumsal çevreleri ile anlam kazanırlar. Yaşam kalitelerini belirleyen faktörler yine içinde bulundukları çevre içinde şekillenir. Fakat bilgi, beceri ve tutumlarını daha aktif hâle getirmeleri planlı ve düzenli bir eğitim ile mümkün olabilir. Bazı araştırmacılar toplumsal kalkınma ifadesinin bütün toplumun kalkınması olarak algılanmasının yanlış olduğunu düşünmektedirler. Onlara göre toplumun kalkınması ulusal, bölgesel veya yerel olmasına bakılmaksızın kalkınmanın en önemli bileşeni olan insanın gelişimini sağlamayı amaçlayan eğitim odaklı bir süreç ve programdır (Miser, 1999: s. 101-102).

Toplumsal kalkınma ekonomik büyümenin sonucunda sosyal gelişim ve değişimlerin hız kazanmasını sağlar. Milli gelirin artması, yoksulluğun azalması ile kendini gösteren kalkınma, fiziki altyapının ve sosyal yatırımların yalnızca ülkenin belli bir bölgesine değil de az gelişmiş kesimlerinin de faydalanması ile hedefine ulaşır. Buna göre kalkınma; ülkenin ekonomik ve sosyal bakımından geri kalmasının önüne geçmeyi, toplumdaki her bireyin özellikle kadın ve çocukların maddi manevi haklarının ihlal edilmesini engellemeyi, eğitimde yeni ve gelişmiş teknolojik bilgi ve teçhizatı kullanılmasını, ülkenin maddi refah seviyesinin yükselmesinin yanında toplumun manevi yönden rahatlatılmasını amaçlamıştır. Ülkenin ekonomik, toplumsal ve siyasal yapılarında yaşanan gelişmeler bireyin yaşam kalitesini arttırarak sosyal kalkınma

meydana gelir. Sosyal kalkınma ile birlikte toplum kendi kabuğundan çıkarak yeni bir topluma dönüşür (Burada Ayşegül Özbek'in www.investdiyarbakir.com'da yayımlanan "Sosyal Politika-Sosyal Kalkınma İlişkisi" adlı köşe yazısından faydalanılmıştır. <http://www.investdiyarbakir.com/tr-tr/koseyazilari/sosyal-politika-sosyal-kalkinma-iliskisi-368>).

Toplumsal kalkınma, insanların doğrudan etkilendiği her türlü kalkınma hareketinin büyük ölçüde başarılı olmasına bağlıdır. İnsanın içinde bulunmadığı hiçbir kalkınma hareketi yoktur ve projeler insanın göstereceği etkinlikler sayesinde sonuca ulaşabilir. Öyleyse ister ekonomik, ister eğitimsel, ister teknolojik kalkınma olsun bunların hepsi toplumsal kalkınmanın gerçekleşmesine hizmet eder.

2.2.6.Eğitimsel Kalkınma

Tarih boyunca eğitim, hayatın her alanında olmuş ve insanın ve medeniyetin değişiminde rol oynamıştır. Birçok tanımı bulunan eğitim "Bireyin davranışlarında kendi tecrübesi yoluyla istenilen değişmeyi meydana getirme sürecidir" şeklinde tanımlanmakla birlikte Umut Taş'ın çalışmasında da belirttiği üzere *Eğitim Terimleri Sözlüğü*'nde eğitimin tanımı şu şekilde geçmektedir: "*Çocuklara, ergenlere ve yetişkinlere kazandırılacak zihinsel ve bedensel yetenekleri edindirmektir. Önceden saptanmış amaçlara göre, insanların davranışlarında belli gelişmeler sağlamaya yarayan planlı etkinlikler dizgesidir*" (Taş, 2007: s. 3)

Eğitim, uzun bir süreçtir ve ülkelerin kalkınmasını sağlayan en önemli faktörlerden biridir. Sosyal hayata hazır olmayan bireylere, hayatı tanıtmak ve ortak asgari müşterekleri kavratmak, onların bilgi, davranış ve yeteneklerini geliştirmek amacıyla uygulanan faaliyetlerden oluşur. Toplumun bilinçlenmesini sağlayan eğitim, değişen ekonomik koşullara uygun nitelikli işgücünün gelişmesini, değişimin ve gelişimin devam etmesine yardımcı olur. Eğitim, insana yatırım yapmaktır. İnsana yatırım eğitim, sağlık ve beslenme ile olur. Bir ülkenin ya da bir toplumun kalkınabilmesi o yerin insanı ile doğru orantılıdır. Çünkü eğitim; işgücünü artırır, ekonomik büyümeyi sağlar ve büyüme sonucu oluşan gelir artışıyla insanların eğitim, sağlık ve sosyal ihtiyaçlarının kalitesini artırarak insani kalkınmayı hızlandırır. Buradan yola çıkarak eğitimin amacı; bireyi topluma kazandırmak, bireyi ve yaşadığı toplumu geliştirmek suretiyle kendisine iyi bir dünya bırakmaktır, diyebiliriz (Gündüz, 2017: s. 58-59).

Eğitimin amacı, bir davranış kalıcı hâle dönüştürmektir. Bütün toplumlar, yeni kuşaklara kültür birikimlerini aktarmak, gençlerin davranışlarını yetişkinlerin yaşam tarzına uygun olmasını sağlamak suretiyle onların gelecekte üstleneceği toplumsal rollere hazırlar. Bu durum ancak eğitimle gerçekleştirilebilir. Buradaki amaç bireylerin hem kişisel, hem toplumsal hem de ekonomik anlamdaki konumunu oluşturmaktır (Taş ve Yenilmez, 2008: s. 158).

Halil Seyidoğlu eğitimin ekonomik kalkınma üzerindeki etkilerinden bahsederken şunları söylemektedir: *“Bir ekonomide uygulanan kalkınma stratejileri eğitim politikalarından ayrı olarak değerlendirilemez. Bir başka deyişle, kalkınma stratejileri arasındaki temel farklılık eğitime bakış açılarından kaynaklanmaktadır. Kısacası kalkınmakta olan ülkeler eğitim politikalarını kalkınma stratejilerinde bir araç olarak kullanırlar”* (Taş ve Yenilmez, 2008: s. 164). Bu da bize eğitim ve kalkınma arasındaki etkileşimin üst düzeyde olduğunu göstermektedir.

18. yy’da gerçekleşen Fransa’daki siyasi nitelikli devrim, İngiltere’deki sanayi devrimi bütün dünyayı ekonomik, sosyal, kültürel ve yönetsel anlamda etkilemiş ve köklü değişimlerin yaşanmasına neden olmuştur. Sanayi devrimiyle birlikte ortaya çıkan makineler ile birlikte üretim, pazarlama, toplumsal yapı ve devletlerin yapısı değişmeye başlamıştır. Kalkınmış-kalkınmamış, gelişmiş-gelişmemiş, sanayileşmiş-sanayileşmemiş, zengin-yoksul ülkeler olarak sınıflandırılan ülkeler kendi imkânları dâhilinde zenginleşmek, kalkınmak, sanayileşme hedeflerine ulaşmak için çabalamaktadır. Kalkınma, 2. Dünya Savaşı ile birlikte öncelik hâlini almış ve gelişmiş ülkeler arasında bir yarışa dönüşmüştür. Bilgi ve teknolojiyi kullanmak suretiyle gelişmeyi ve kalkınmayı başaran ülkelerin, sahip olduklarını geliştirmekte olan ülkelere aktarmalarında eğitim kurumlarının rolü bulunmaktadır. Geliştirmekte olan ülkelere yönetim teknikleri, teknik uzmanlık, ar-ge gibi teorik bilgiden daha fazlasını elde ederek gelişmiş ülkelerle rekabet edebilmektedirler (Ergün, 2011: s. 7-8).

Ergün, eğitimin ekonomik gelişmeye etkilerini şu şekilde sıralar:

“- Mesleki-teknik işgücünü geliştirir. Halkı girişimci, yeniliklere açık, bilinçli tüketici olarak sanayileşmeyi destekleyici olması yönünde eğitir. Eğitilmiş kişi, yeni icat ve keşifleri daha kolay kabul eder. Eğitilmiş kişi, kaliteli işgücüdür, makineleri daha doğru ve yaygın kullanır. Eğitilmiş kişi, yeni buluşları üretimde daha çabuk uygular. Eğitilmiş kişi, ülke içinde ve uluslararası dolaşımda daha hareketli bir işgücü oluşturur.

Eğitilmiş kişi, teknik, ekonomik ve siyasi kararlar verirken daha doğru ve sağlam kararlar verir.” (Ergün, 2011: s. 10)

Toffler, *Üçüncü Dalga* adlı eserinde insanoğlunun şimdiye kadar her biri kendinden önceki kültür ve uygarlıkları hemen hemen yok eden, daha önceki yaşam tarzının yerini almış üç değişim dalgasından bahseder. Bunlardan ilkinin Tarım devrimi olduğunu söyler ve bunun gerçekleşmesinin binlerce yıl sürdüğünü belirtir. İkinci değişim dalgasının Sanayi devrimi olduğunu ve bunun sadece üç yüz yıl gibi bir sürede gerçekleştiğini ifade eder. Üçüncü dalganın bilgi toplumu olduğunu ve bu dalganın tarihi bir yandan diğer yana sürükleyecek güce sahip olduğunu iddia eder (Toffler, 2008: s. 11-14). Toffler’in ifadelerinden yola çıktığımızda birdenbire ortaya çıkan bilgi toplumu dalgasının kendinden önceki değişim dalgalarının etkisini aniden değiştirmeye başlaması ile birlikte devletleri, sistemleri, insanları kendine göre şekillendirdiğini görmekteyiz.

2.3. Kalkınma Üzerinde Etkili olan Kurumlar

Coğrafi ve psikolojik ortamların kurumsal düzenlemelerin bulunduğu ortama toplum denir. Toplum ekonomik, politik, din ve aile kurumlarının etrafında birleştiği, işbirliği yaptığı, rekabet halinde olduğu yerdir. Toplum bireylerin kendi aralarındaki ilişkilerin ve etkileşimlerin bir bütünüdür. Karmaşık ve çeşitli ilişkiler bütünü olan toplum, bireylerin kuşaklar boyu birbirlerini etkilemeleri ile süreklilik kazanır. Birey sadece fiziki çevreden değil sosyal çevreden de etkilenir. Birey içinde yaşadığı topluma göre ve toplumda ortaya çıkan farklılaşmadan yola çıkarak kendisini geliştirir. Her toplumda insanların ihtiyaçlarını gidermek için toplumsal kurumlar oluşturulmuştur. Sosyal düzeni korumayı amaçlayan bu kurumlar, toplumsal kontrolü sağlama görevini de üstlenmektedir. Değişim ve gelişimin sürekli aktif olduğu dünyamızda bireyi ve toplumu ilgilendiren unsurlar da bu değişim ve gelişimden nasibini almaktadır. Bu dinamik yapı insanın değerler sistemini de değiştirir; bazen olumlu bazen olumsuz sonuçlarla karşılaşmasına neden olur. Ailenin ilk sırada yerini aldığı toplumsal kurumlar bireysel ve toplumsal sarsıntıyı azaltma amacını gütmektedir (Kut, 1994: s. 180).

2.3.1. Sosyal Kurumlar

Toplum hayatının devamını sağlayan temel kurumlardan biri olan aile, birey ve toplum arasındaki bağı kurarak çocukları toplumsal hayata hazırlar (Dikeçligil, 2012: s. 24).

Bir binanın yapısının sağlamlığı o binanın temeli, duvarları ve çatısı arasındaki bağıntı ile ilişkilidir. Buna göre toplumsal yapı, toplumda organize olmuş, karşılıklı etkileşim hâlinde olan bir sosyal ilişkiler bütünüdür. Birey olarak insan sosyal yapıda üstlendiği rol ile, sosyal ilişkideki yerini alır. Yani sosyal ilişkilerde bireyler karı- koca, hoca-öğrenci gibi statülerle anlam kazanır. Aile yapısından bahsedilince ailedeki bireyler değil, onlar arasındaki ilişki, otorite gibi durumlar anlaşılır. Buna göre toplumsal yapı, bir toplumun düzenli bir şekilde işleyişini sağlayan, örgütlü ilişkilerden meydana gelir. Bu bağlamda toplumsal kurumların, sosyal hayatın işleyişi, sürekliliği ve gelişmesi açısından olmazsa olmaz yapılar olduğunu söyleyebiliriz. “Toplumsal yapı içinde kurumlar;

- Toplumsal kurumlar, temel ihtiyaçları, beklentileri ve amaçları gerçekleştirmeye yönelik olarak oluşturulmuş yapılardır. İhtiyaçları karşılama ve amaçları gerçekleştirme biçimleri süreklilik kazanarak belli bir yapıya büründürülmüştür.
- Toplumsal kurumlar, toplumun varlığını sürdürmesi ve gelişebilmesi açısından gerekli ve zorunlu olan ilişkiler ağıdır.
- Toplumsal yapı içinde kurumlar, gerek kendi alt kurumları gerekse diğer kurumlarla bir ilişki ve eşgüdüm içinde bulunurlar. Toplumı oluşturan her kurum farklı biçimde çalışır, fakat birbirlerini tamamlayarak işlevlerini yerine getirirler.
- Toplumsal yapı içinde kurumlar, göreceli bir bağımsızlığa sahip olsalar da, karşılıklı olarak birbirlerinden etkilenip, birbirlerine bağlı olarak değişebilirler. (Türkkahraman, (2009).: s. 27-28)

Toplumsal kurumlar olarak nitelendirebileceğimiz kurumlardan bazıları şunlardır:

- Yeşilay
- Kızılay
- Yaşlı Bakım Evleri
- Yetiştirme Yurtları
- Kadın Sığınma Evleri
- Lösev
- Açev
- Türk Kalp Vakfı
- Çağdaş Eğitim Vakfı
- Türkiye Aile Sağlığı ve Planlaması Vakfı

2.3.2.Ekonomik Kurumlar

Ekonomi, tarih öncesi çağlardan beri toplumlar için önemli olmuştur. Tarihsel, sosyal ve kültürel gelişmeler ekonomik olayların sosyal işlevini arttırmış, siyasi olaylar toplumun merkezinde nitelik kazanarak ekonomik sistemleri etkilemiştir. Dolayısıyla ekonomik sistem; sosyal, siyasi ve kültürel yapıyla ilişkilidir. Tarihsel gerçeklik, siyasi olayların ekonomik olayların sonucu olduğunu göstermektedir. Üretim ve tüketimin zübdesinde bile sosyal ilişkiler bulunmaktadır. Ekonomi, bireyin ihtiyaçlarının kıt kaynaklarla nasıl karşılanacağını tetkik eden sosyal bir kurumdur. Toplumsal koşullarda sınırlı kaynakların dağıtım metotlarını geliştiren bir bilim dalı olan ekonomi, toplumların ihtiyacını karşılayan fonksiyonlardan biridir. Sosyal hayatı düzenleyen kurumların işlevleri birbirinden farklılık gösterir. Çünkü toplumlar aile kurumu ile soyunu devam ettirmekte, ekonomik kurumlar ile sosyal hayatlarını sürdürmektedir. İnsanlar doğumdan itibaren bazı şeylere gereksinim duyar ya da arzular. Sınırsız istekleri bulunan insan, ihtiyaçlarını karşılamak için faaliyetlerde bulunmak zorundadır. Bu faaliyetler ekonomi kurumunun temel konusunu teşkil etmektedir. Ekonomi kurumunun temelini toplumların ihtiyaçları oluşturur. Yani ekonominin mevcudiyeti ile toplumun ihtiyaçları doğru orantılıdır (Buradaki bilgiler <http://eski.bingol.edu.tr/media/261519/5ekonomikurumu.pdf> den faydalanılarak yazılmıştır.).

Ekonomik sistem, toplumdaki diğer sosyal ilişkileri ve kurumları belirleyen faktörlerden biridir. Üretim, insanlar ihtiyaçlarını karşılamak için doğada saklı bulunan maddeleri kendi yararına kullanmasına denir. Üretim toplumların gelişmesinde önemli rol oynarken dağıtım üretilen malların tüketicilere ulaştırılmasıdır.

2.3.3.Eğitim Kurumları

Gelişmiş ya da az gelişmiş olsun, dünyadaki ülkelerin ekonomik anlamda en büyük problemleri kalkınma sorunlarıdır. Bu problemin geçtiği her platformda üzerinde durulan en önemli kavram beşerî sermaye ve beşerî sermayeyi oluşturan eğitim kurumlarıdır (Günkör, 2017: s. 15). Önü alınmaz bir hızla büyüyen, değişen, gelişen ve küreselleşen dünyada, beşeri sermayenin en önemli üretim faktörü hâline geldiği görülmektedir. Zaman geçtikçe teknolojik gelişmelerin ivme kazanması ile birlikte toplumların yaşam seviyesinin ve kalitesinin yükselişi, beşerî sermayenin yatırımlarına bağlı olarak sürdürülebilir. Bu gelişmelere baktığımızda eğitim ve ekonomik kalkınma

arasında güçlü bir bağın olduğunu söyleyebiliriz. Beşerî sermayenin kalkınma üzerindeki etkinliği iyice belirgin hâle geldikten sonra, eğitime yapılan yatırımların değeri anlaşılmış ve bu yatırımların miktarı artmaya başlamıştır. Bunun sonucunda nitelikli iş gücünün önemi artmış ve üretimdeki diğer unsurlar önemini kaybetmiştir. Eğitimin kalkınma üzerindeki etkisi görülmeye başlandıktan sonra ülkeler, kalkınmalarını sağlamak için ülkelerindeki eğitimin seviyesini ve niteliğini arttırmaya başlamışlardır (Taş, 2007: s. 2).

Nitelikli insan gücünü oluşturabilmek için, bireylerin ilkokuldan üniversiteye kadar çıraklık, meslek ve beceri kazandırma eğitimleri dahil eğitimin seviyesinin yükseltilmesi gereklidir. İnsan gücünün niteliğinin geliştirilmesi ve arttırılması bizzat eğitim sisteminin görevidir. Türkiye’de yüksek öğretim üst düzey niteliklerle donanmış insan gücü yetiştirirken, meslek yüksek okulları ile meslekî ve teknik öğretim kurumları ise nitelikli ara insan gücünü yetiştirmektedir. Fakat gözden kaçırılmaması gereken bir durum vardır; bireylere uygulanan eğitimin, kalitesi, uygunluğu ve etkinliğidir (Taş ve Yenilmez, 2008: s. 165-166).

Devlet Planlama Teşkilatı’nın 2001 yılında hazırlamış olduğu “Nitelikli İnsangücü Meslek Standartları Düzeni ve Sosyal Sermaye Birikimi Özel İhtisas Komisyonu Raporu”nda dünyadaki hızlı değişimin eğitim anlayışına nasıl yansıdığı şu şekilde geçmektedir:

“Dünyadaki hızlı değişim ve gelişim sürecinin iş alanlarına ve mesleklere anında yansımalarının uzantısı olarak eğitimdeki formal basamak anlayışı, yerini yeni alanlar belirleme yaklaşımına bırakmıştır. Bu bağlamda;

- 1) Okul öncesi ve ilköğretim basamaklarını içine alan ve her insanın alması vazgeçilmez ön koşul olan bir temel eğitim,
- 2) Onu izleyen ve bireye bir meslek edindirmeyi amaçlayan bir kısmı okulda, bir kısmı da işyerlerinde verilen orta ve yükseköğretim,
- 3) Nihayet bireyin evrendeki değişimin yanı sıra çok kısa aralıklarla büyük boyutlarda gelişen ya da değişen mesleklere uyumunu sağlayacak, hedef kitlesi tüm insanlar olan yaşam boyu eğitim, bugünkü çağdaş eğitimin olmazsa olmaz temel ilkeleri haline gelmiştir” (DPT, 2001: s. 33)

Türkiye’de eğitim sistemi örgün ve yaygın eğitim olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Örgün eğitim, okulöncesi, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarının tümünü kapsamaktadır.

Geçmiş yıllarda isteğe bağlı olan okulöncesi eğitim 2018-2019 eğitim-öğretim yılından itibaren zorunlu hâle getirilmiştir. Okulöncesi eğitim, çocukların bedensel, zihinsel ve duygusal anlamda gelişmelerini sağlayıp onları ilkokula hazırlar. Aile ortamından başka ortak kullanılan bir mekânda bulunmamış çocukların birlikte yetişme ortamına uyum sağlamalarını sağlamakla beraber Türkçeyi doğru ve güzel konuşmalarına katkıda bulunur. Türkiye’de okulöncesi eğitim kurumları ilköğretim kurumlarından bağımsız anaokulları şeklinde teşekkül edebildikleri gibi ilkokullara bağlı ana sınıfları şeklinde olanları da bulunmaktadır (Eroğlu, 2001: s. 35).

2.3.3.1.Örgün Eğitim Kurumları

İlköğretim kurumları geçmişten günümüze mevcut siyasi otoritenin uygun gördüğü şekilde farklı uygulamalara tabi tutulmuştur. 1997 yılında 8 yıllık zorunlu eğitime geçilmek suretiyle eğitimin ilköğretim kısmı kesintisiz olarak uygulanmaya başlanmıştır. 5 yıllık ilkokul aşamasından sonra alternatif okullara gidilmesinin önünü kapatan bu sistem, mesleki ve teknik öğretim veren liselerin orta kısımlarının kapanmasına yol açtı. 2012-2013 eğitim-öğretim yılına kadar bu şekilde devam eden 8 yıllık kesintisiz eğitim, bu yıldan itibaren değişikliğe uğradı. TBMM’de 222 sayılı ve 1739 sayılı kanunlarda yapılan değişikliklerle sekiz yıllık zorunlu eğitim süresi 12 yıla çıkarıldı ve zorunlu eğitim 4 yılı ilkokul, 4 yılı ortaokul, 4 yılı da lise olmak üzere üç kademedен oluşacak şekilde düzenlenmiştir.

6-14 yaş aralığındaki çocukların eğitim ve öğretimini kapsayan ilköğretimin amacı, çocukların gerekli temel bilgi ve beceriler, davranış ve alışkanlıkları kazanmak suretiyle iyi vatandaşlar olmasını sağlamaktır. İlköğretimin tamamlanmasından sonra öğrenciler liselere giriş sınavı veya adreslerine yakınlığına fen liseleri, sosyal bilimler liseleri, Anadolu liseleri, mesleki ve teknik Anadolu liseleri, imam-hatip liseleri, çok programlı Anadolu liseleri, güzel sanatlar lisesi, spor liselerine yerleşmekte veya açık liselere kayıt yaptırabilmektedirler. Orta öğretimin amacı öğrencilere birey ve toplum sorunlarını tanımlarını ve bu sorunları çözüm yolları bulmalarına katkıda bulunabilecek düzeyde genel kültür vermek suretiyle onları hayata hazırlamak, ülkenin

ekonomik ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunabilecekleri yükseköğretim kurumlarına veya iş alanlarına yönlendirmektir (Eroğlu, 2001: s. 36).

Ortaöğretimi tamamlayan öğrencilerin bir kısmı Yükseköğretim Kurumları Sınavı'nda göstermiş oldukları başarı, ilgi, beceri ve yeteneklerine göre bir yükseköğretim kurumunda okumaya başlarlar. Bu kurumlar ön lisans, lisans ve lisansüstü düzeyinde eğitim vermektedir. Yükseköğretim kurumları, milli eğitimin ilke ve hedeflerine uygun bir şekilde eğitimsel, ekonomik, kültürel, sosyal kalkınmada en önemli ayaklardan biridir. Nitelikli insan gücünü karşılayan bu kurumlar sayesinde bilimsel, kültürel ve iktisadi anlamda diğer ülkeler ile rekabet edilebilmektedir.

Yükseköğretim kurumlarını şu şekilde sıralayabiliriz: Üniversiteler, fakülteler, enstitüler, yüksekokullar, konservatuarlar, meslek yüksekokulları, uygulama ve araştırma merkezleridir.

2.3.3.2.Yaygın Eğitim Kurumları

Yaygın eğitim; örgün eğitim sisteminden hiç faydalanmamış, örgün eğitimin herhangi bir kademesinde eğitimine devam eden ya da bu eğitimden çıkarılmış bireylere ilgi ve ihtiyaç duydukları bilgi, beceri ve davranışları kazandırmak amacıyla örgün eğitim ile birlikte veya ayrı, onların ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişmelerini sağlayacak şekilde, birbirinden farklı süre ve düzeylerde, hayat boyu yapılmaya müsait eğitim, öğretim, üretim, rehberlik ve uygulama faaliyetlerinin hepsini tanımlamak için kullanılan ifadedir (Erden, 2007: s. 114).

Birçok bakanlık, kamu kurumu ve özel eğitim kurumu yaygın mesleki eğitim hizmetleri sunmakta olup bu kurumların amaçları Mesleki Teknik Eğitim Yönetmeliği'nde şu şekilde geçmektedir:

- “Kursiyerleri; ilgi, istek ve yeteneklerine uygun olarak girişimci, üretken, endüstri ve hizmet alanlarının gereksinimine uygun meslek elemanı olarak yetiştirmek, istihdam için gerekli bilgi, beceri, tutum ve davranışları kazandırmak, olgunlaşma eğitimi gerektiren alanlarda; araştıran, geliştiren, değerlendiren, tasarlayan, girişimci ve yaratıcı bireyler yetiştirmek.
- Bir meslek sahibi olup mesleğinde ilerlemek isteyenler ile meslek değiştirmek isteyenlere ilgi, istek ve yeteneklerine uygun meslek edindirmek.
- Kursiyerlerin ilgi ve yetenekleri doğrultusunda yaşamları için gereksinim duydukları yeterlikleri kazanmalarına uygun eğitimleri sağlamaktır.”

(<http://www.tesk.org.tr/tr/mevzuat/mesleki.pdf>, Programların amaçları, madde 33, d bendi.)

Türkiye’deki yaygın eğitim kurumlarını şu şekilde sıralayabiliriz:

- Pratik Kız Sanat Okulu
- Olgunlaşma Enstitüsü
- Yetişkinler Teknik Eğitim Merkezi
- Halk Eğitim Merkezi
- Mesleki Eğitim Merkezi
- Özel Eğitim (Eğitim ve Uygulama Okulu, Mesleki Eğitim Merkezi, İş Eğitim Merkezi, Bilim ve Sanat Merkezi)
- Meslek Kursları (3308 Sayılı Kanuna göre açılan meslek kursları)
- Özel Öğretim (Özel Kurslar, Özel Dershaneler) (Erden, 2007: s. 116)

Meslek kazandırmaya yönelik bu kurumların yanında çıraklık, kalfalık ve ustalık eğitimleri veren okullar da bulunmaktadır. eğitim alan bireyin eğitim seviyesini değiştirmeyen bu programlar, bireyin seçmiş olduğu meslekte çıraklıktan ustalığa kadar giden süreçte uygulanmaktadır. Çıraklık eğitiminin amaçları şu şekilde sıralanabilir:

“a) Milli eğitimin genel amaç ve temel ilkelerine uygun olarak, bu eğitime katılanların;

- İyi bir vatandaşın beklenen davranışları kazanmasını,
- Çeşitli mesleklerdeki ortak iş ve işlemleri öğrenmesini,
- Çalışma disiplininin anlam ve önemini kavramasını,
- İş güvenliğine ait genel ilke ve prensipleri öğrenmesini,
- Ortak bir genel kültür edinmesini,
- Çalışma hayatına uyumunu sağlayacak tutum ve davranışlar kazanmasını sağlamak,

b) Aday çırakların ilgi ve istidatlarına uygun meslek seçimi yapmasına yardımcı olmak,

c) Çırağa, mesleği ile ilgili gerekli bilgi, beceri ve iş alışkanlıkları kazandırarak onları kalfalık imtihanına hazırlamak,

d) Kalfalara, mesleklerinin gerektirdiği iş ve işlemleri bağımsız olarak yapabilmeleri ve bir iş yerini yönetebilmeleri için gerekli bilgi, beceri ve iş alışkanlıkları kazandırmak ve böylece onları ustalık imtihanına hazırlamaktır.”

(<http://www.sgk.biz.tr/mevzuat/21353.html>, Çıraklık Eğitim Yönetmeliği, Çıraklık Eğitiminin Amacı ve Düzenlenmesi bölümü.)

2.4. Üniversitelerin Kalkınmadaki Rolü

Bir ülkenin nüfusunun büyüklüğü çok önemlidir. Fakat asıl önemli olan nitelikli insan gücünün niteliksiz nüfusa oranıdır. Sadece tüketici konumunda olan niteliksiz insanlar, ülke için yüküdür. Bununla birlikte iyi eğitim görmüş nitelikli nüfus yapısına sahip ülkelerin kalkınmasının daha hızlı gerçekleştiği görülür (Gündüz, 2017: s. 56). Dolayısıyla ülkelerin gerek sosyokültürel gerekse ekonomik kalkınmalarını etkileyen en önemli etkenlerden biri eğitim kurumlarıdır. Eğitim kurumları ülkenin sadece ekonomik gelişmesini sağlayan kuruluşlar değil aynı zamanda ekonomik gelişmelerin sürdürülebilir olmasını sağlayan işlevlere sahiptir. Eğitim kurumlarının üstlenmiş oldukları bu görevleri gerçekleştirmede üniversitelerin payı oldukça yüksektir (Dalğar, Tunç ve Kaya, 2009: s. 40).

2.4.1. Üniversite

Üniversite kavramı evrensel kavramından gelmektedir ve geçmişi Yunan kültürüne dayanmaktadır. Atina’da ise üniversite kavramı hocaların ve öğrencilerin karşılıklı olarak taşlar üzerine oturup toplumun, ülkenin ve devletin sorunlarını tartıştıkları ortamda başlamıştır. Yani her sorunu ayrıntılı bir şekilde ele alan bilimsel temellere dayandıran pozitif düşüncenin hâkim olduğu bir kavramdır. Binlerce yıllık geçmişi olan tarihimize baktığımızda Türk ve İslam medeniyetlerinin teşekkülünde büyük rol oynayan ve üniversitelere tekabül eden eğitim kurumları medrese ve külliye'dir. Üniversiteler bilgiyi en canlı ve en yoğun şekilde kullanan insanların toplandığı yerdir (<http://politikakademi.org/2010/10/roportaj-prof-dr-ibrahim-ortas-ile-egitim-universite-ve-turkiye-2/> web sayfasındaki “Prof. Dr. İbrahim Ortas ile Eğitim ve Üniversite” adlı yazıdan faydalanılmıştır.).

Üniversiteler kuruldukları bölgelerin gelişmesinde, canlanmasında ve büyümesinde, istihdam sağlanmasında, sosyokültürel katkılarının yanında kuruldukları bölgelerde ekonomik kalkınmayı sağlar. Özellikle temel geçim kaynağı tarım olan, dışarıya göç veren, sermayesi yetersiz az gelişmiş bölgelerde yükseköğretim kurumunun bulunması bölgenin kalkınmasına yardımcı olur (Acaroğlu, Kartal ve Güllü, 2017: s. 2).

İçerisinde değişik anlamlar barındıran üniversite kavramı, bir ülkenin sosyal, ekonomik, kültürel, bilimsel ve teknolojik kalkınmasında faaliyetleri bulunan kurumlardır. Üniversiteler özgür düşünce ortamının bulunduğu, nitelikli insan gücü yetiştiren kurumlardır.

Nitelikli insan yetiştirme hedefiyle oluşturulan bu kurumlar; ülkeyi ve toplumu ilgilendiren sorunların çözümü başta olmak üzere bilimsel ve teknik gelişmeler üzerinde çalışmak suretiyle insanlığa hizmet eder. Üniversiteler, ülkenin potansiyel insan gücünü ve maddi kaynaklarını kullanarak kalkınma hedefleri doğrultusunda daha güçlü duruma gelmesini sağlar (Gültekin, Çelik ve Nas, 2008: s. 265).

Toplumların gelişmesinde önemli rol oynayan üniversiteler geçmişten beri bilgi üreten, ürettiği bilgileri topluma yayan ve sonraki kuşaklara aktaran bir kurum olmakla birlikte ekonomik kalkınmanın en önemli sacayaklarından biridir. Üniversitelerin ekonomik kalkınmaya katkıları meslek öğretimi, teknoloji ve üretim ile sınırlı değildir. doğrudan ve dolaylı katkıları ile üniversiteler içinde bulundukları toplumun sosyoekonomik ve sosyokültürel gelişmesinde itici güç olmuştur. Ekonomik kalkınmaya etkileri, büyüme hızını artırmaları ile birlikte eğitimde fırsat eşitliğini sağlayarak gelir dağılımının birey ve bölgeler arasında daha iyi hâle getirilmesini sağlamaktır. İkinci Dünya Savaşı ile birlikte üniversitelerin işlevlerinin değiştiği ve yaygınlaştığı görülür. Kalkınmış ülkelerde üniversitelerde yaşanan bu gelişmeler Türkiye’de biraz gecikmeli olarak etkisini göstermiş, son çeyrek yüzyılda üniversite sayısında artma olmuş ve bu eğitim kurumlarının coğrafi dağılımında iyileşme görülmüştür (İzmen ve Özbay, 2017: s. 150). YÖK’ten ulaştığımız verilere göre ülkemizde 129’u devlet, 72’si vakıf ve 5’i vakıf Meslek yüksek okulu olmak üzere toplamda 206 üniversite bulunmaktadır (<https://istatistik.yok.gov.tr/>).

2.4.2. Üniversitelerin İşlevleri

Üniversitelerin temel işlevi araştırma ve öğretimdir. Toplumların üniversitelerden beklentisi sosyal ve kültürel değerlerin öğrenciler ile topluma aktarıldığı bir kurum olmasıdır. Kültür, insanın çok yönlü yetişmesini sağlar ve üniversiteler toplumların kalkınması için etkili kültürel iletişim merkezidir. Günümüzde yükseköğretim kurumları gün geçtik yaygınlaşmakta ve okullaşma oranı artış göstermektedir. Ülkemizdeki üniversiteler sayı ve nitelik bakımından dünya sıralamasında gerilerdedir ve çağın gerektirdiği eğitim düzeyini yakalayamamıştır.

Yaptığı araştırmalarla ülke kalkınmasına önemli katkılar sağlayan üniversiteler, kuramsal bilgileri eleştirerek üretimde yer almasını sağlar. İyi eğitim ancak iyi bir araştırma ortamında yapılacağından üniversitelerimizin araştırma kaynakları çoğaltılmalıdır. Yükseköğretim kurumları kültürel değerlerin genç kuşaklara aktarılmasını, insanların kendilerini daha iyi tanımasını, toplumun yaşam kalitesini yükseltmesini sağlar. Yükseköğretim kurumları sadece öğrencilere eğitim ve öğretim vermemekte yapmış oldukları araştırmalarla toplumun gelişmesini sağlayarak insanların daha iyi bir yaşam sürmesi için vermiş olduğu mücadelede önemli bir yer tutmaktadır. Ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmada üniversitelerimizin önemli payı olduğu gibi demokratikleşme hareketinde de üniversitelerimize sorumluluk düşmektedir. Bu sorumluluğun gerçekleşebilmesi için üniversitelerin özgür olması gerekmektedir. Uygarlık yeni bir değişimin başlangıcıdır. Günümüzde ülkelerin temel hedefi bilgi toplumuna dönüşmektir. Bundan dolayı Türkiye’de ülke sorunlarına çözüm ararken amaç bilimsel yolların izlenmesi ve araştırma geliştirme gayreti ile yayın hizmetlerinin teşvik edilmesi gerekmektedir. Yükseköğretim kurumlarının bilim üretme, eğitim ve öğretim yapma dışında sanayi ile bütünleşme ve çevreye hizmet etme gibi görevleri vardır.

Üniversitelerin amacı soru soran, araştırma yapan, bilgi üreten gençlik yetiştirmektir. Araştırma ortamı zengin kütüphane ve gelişmiş laboratuvarların varlığını zorunlu kılar. Öğrenciler sınıf geçmek için kitap ezberleyen, bağımsız karar veremeyen, kişilikleri oturmamış cesaretsiz bireyler olmaktan çıkarılmalıdır. Üniversite öğrencileri değişen ve gelişen dünya için hazırlanmalı. Üniversiteler sadece dün ve bugünle ilgilenmemeli gelecek günlerin getireceği beklentiler, sorunlar ve ihtiyaçlar ile ilgilenmelidir. Hülasa üniversiteler toplumların değişmesinde, gelişmesinde, ekonomik ve sosyal kalkınmasında önemli rol oynamaktadır (Durukan, 2004: s. 21-22).

Yapılan araştırmalara göre üniversitelerin şehre etkileri şu şekildedir: “ekonomik faaliyette canlanma, fiziksel altyapıda iyileşmeler, sosyal ve kültürel aktivitelerde canlanma, demografik yapıda değişimler” bu araştırmalara göre üniversitelerin kuruldukları bölgelerde, konut piyasasını olumlu anlamda etkilediği ve kentleşme hızını arttırdığı görülmektedir. Fakat bu kentleşme düzenli ve planlı bir şekilde ilerlemediği için çevresel sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Bostancı, 2017: s. 183).

2.5.Üniversitelerin Kuruldukları Kentlere Etkileri

Üniversitelerin kuruldukları kentlere şu şekilde katkıda bulunması beklenir: a) Kentsel gelir, kent ekonomik yapısı ve işgücü hareketliliğinde iyileşme sağlanması. b) Konut, sağlık olanakları, iletişim ve taşımacılıkta iyileşme gibi fiziki altyapı katkıları. c) Kültürel etkinliklerin artması, yaşam kalitesinin iyileşmesi gibi sosyal ve kültürel katkılar. d) Eğitime katılma oranında artış, doğum ve ölüm oranlarında düşüş, göçün azalması gibi eğitimsel ve demografik katkılardır (Öztürk, Torun ve Sayın, 2011: s. 71-72).

Bulundukları bölge için bilgi, eğitim, iş ve sosyal hizmetler konusunda bir değer katan bu kurumlar, kurumsal harcamaları, istihdam ettikleri personel ve öğrenciler sayesinde dinamik bir hüviyette olup bölge ve ülke ekonomisine katkı sağlar. Kentin ve bölgenin sanayi kuruluşları ile doğrudan temasta olup işbirliği yaparak, sahip oldukları bilgi birikimini onlara aktarmak suretiyle sanayinin daha etkin ve verimli olması için çabalar (Ergun, 2014: s. 220).

Torlak (2015: s. 63), şehirlerin markalaşma değerlerini artıran faktörleri sayarken büyük üniversitelerin varlığının öneminden bahsetmektedir. Yine Torlak'ın markalaşma ile ilgili saydığı başarı faktörleri arasında bulunan uluslararası bilimsel ve kültürel değişim programları, üniversite-sanayi işbirliği, uluslararası standartta araştırma laboratuvarının oluşturulması, bilimde yenilik ve teknolojik değişim, bilgi teknolojilerine dayalı üretim, kentte kongre ve fuar alanlarının oluşturulması, kültürel altyapı olanaklarının sunulması, üretim ve istihdamı endüstriden hizmet sektörüne yönlendirme ve toplumsal birlik oluşturma gibi özelliklerin birçoğu üniversitelerin varlığı ile mümkün olabilir.

Çalışmamızda üniversitelerin kuruldukları kentlere sağladığı etkiler demografik, sosyoekonomik, mekânsal, sanayi ve sosyokültürel yönden değerlendirilmiştir.

2.5.1.Demografik Etkileri

Üniversiteler bilimsel bilgi üretmek ve nitelikli insan gücü yetiştirmek ile birlikte kuruldukları kenti ekonomik, mekan, sosyal ve kültürel olmak üzere birçok yönden etkilemektedir. Üniversitelerin kuruldukları kentlerde bu etkiler ilk olarak demografik yönde kendini gösterir. Bu etki şehirlere ve üniversitelere göre değişim göstermektedir. Üniversitelerin zamanla büyümesi, gelişmesi, öğrenci ve öğretim üyesi sayısının artması nüfusta değişimlere neden olmaktadır. Üniversitelerin kentlere

kurulmasıyla birlikte nüfus yoğunluğu öğrencilerden yana artış göstermiş, nüfus öğrencileşmiştir. Ders dönemlerinde öğrenci nüfusu fazlalaşırken tatil dönemlerinde öğrenci nüfusu azalma göstermekte ve fakat yaz okulu uygulamasıyla az da olsa şehirlerde öğrenci kalmaktadır. Üniversitelerin kurulması kentlerin büyümesine, sanayileşmesine, az gelişmiş ve gelişmekte olan kentlerin nüfusunu ve göç dalgalarını değiştirmektedir. Büyük ölçekli kentlerde nüfusun içindeki öğrenci sayısı sınırlı kalırken küçük ölçekli kentlerde durum bunun tam tersidir. Üniversiteler sosyal ve kültürel faaliyetlerin artmasını sağlamış, ulaşım araçları ve konutlara olan ihtiyacı ortaya çıkarmış ve dolayısıyla üniversitelerin bulunduğu yerlerde istihdamda artış görülmüştür. Eğitim gördükleri kentler eğer mezun öğrencilere ya da kentte kalanlara iş imkânı sunmazsa öğrenciler gelişmiş kentlere göç eder. Bu durumda kentlerdeki öğrenci nüfusu eğitim öğretim süresiyle sınırlı kalır (Yavuzçehre, 2016: s. 238-239).

Üniversiteler sayesinde kentte ortaya çıkan nüfus değişimi, kentin tüketim yapısını değiştirmekte, ekonomik faaliyetlerin artırmakla birlikte farklı iş kollarının gelişmesini sağlamaktadır. Hızla artan nüfus, konut taleplerinin karşılanamaması gibi bir problemi ortaya çıkarmış; küçük ve orta büyüklükteki şehirlerin büyüme sürecine girmelerini sağlamıştır. Üniversitelerin, az gelişmiş bölgeler ile gelişmiş bölgeler arasındaki ekonomik, kültürel, sosyal uçurumların azaltılması veya ortadan kaldırılması amacıyla kurulduğu da söylenebilir (Ergun, 2014: s. 220-221).

Üniversite öğrencilerinin girişimci ve aktif olmaları, sosyal aktivitelerin artmasını sağlamakta ve bu durum şehrin demografik yapısını olumlu yönden etkilemektedir. Yani genç nüfus, şehrin dokusunu değiştirmektedir.

Yeni üniversitelerin kurulduğu şehirlerde, farklı şehirlerden gelen birbirinden farklı kültürel özelliklere sahip öğrencilerin demografik yapıyı değiştirmesi ile kültürel çatışma, yabancılaşma, dışlama ve yadırgama gibi olumsuz reaksiyonlar da ortaya çıkabilmektedir. Böyle bir problemin ortaya çıkmaması, çıktığı zaman da problemin en kısa sürede çözümlenebilmesi için öğrenci ile kent arasındaki etkileşimin uyumlu bir hâle getirilmesi sağlanmalıdır. Bu olumlu etkileşim ve iletişim dili, kentin ekonomik anlamda büyümesine katkıda bulunurken kentin sosyal, kültürel ve siyasi yeni bir kimlik kazanmasını da sağlayacaktır (Yavuzçehre, 2016: s. 236).

2.5.2. Sosyo-ekonomik Yapılara Etkileri

Üniversiteler, kuruldukları kentin sosyoekonomik açıdan ilerlemesini sağlayan önemli faktörlerden biridir. Özellikle küçük ve orta ölçekli şehirlerde, şehir nüfusunun önemli bir kısmını oluşturan öğrencilerin yaptığı harcamalar, şehrin ekonomisini yönlendirme özelliğine sahiptir. Bununla birlikte üniversitelerin entelektüel yapısı sayesinde şehrin kültürel ve sosyoekonomik gelişmesi hızlanır ve kentin marka değeri yükselir (Güler, 2017: s. 34) .

Üniversiteler kuruldukları kentlerin ya da genel olarak ülkenin ekonomisinin büyümesi ve gelişmesi için birçok fırsat yaratır.

- Vergi gelirinde artışa işgücünün canlanmasına neden olur.
- Sağlık, iletişim, ulaşım, taşımacılık ve refah seviyesinin artması gibi sosyokültürel yapıların canlanmasını sağlar.
- Eğitime katılma oranında artış ve göçlerin azalmasına demografik yatırımların artışı sağlar.

Üniversiteler üç temel işleve sahiptir. Bunlar nitelikli insan gücü yetiştirmek, toplumsal gelişmeye yön vermek ve gelişmeyi önleyici uygulamaları ortadan kaldırmaktır. Diğer bir deyişle üniversitelerin işlevleri eğitim öğretim, araştırma geliştirme ve toplumsal hizmetlerdir. Aynı zamanda üniversiteler kent ekonomisinin sosyal kurumlarıdır. Öğrencileri, akademik ve idari personeli ile kentin fiziki, ekonomik, sosyokültürel gelişimine katkıda bulunduğu gibi kentin siyasal ve bilimsel çevresiyle de etkileşimini sürdürür. Üniversiteler ekonomik anlamda üretimde, tüketimde, vergi gelirinde, iş bulmada ve yatırımda artışa neden olur. Sosyal anlamda ise vatandaşlık bilincinin gelişmesine, hobi ve boş zaman etkinliklerinin artmasına, sağlıklı, kaliteli ve uzun yaşama, topluma hizmete katkıda bulunur (Öztürk, 2011: s. 151-152).

Üniversiteler evrensel değerlere sahip rasyonel düşünen bireyler yetiştirmenin yanında ürettikleri bilgileri bulundukları bölgeyle ve toplumla paylaşmalıdır. Aynı zamanda üniversiteler kuruldukları kentlerde değişik sektörlerle talebi arttırmakta, kent ekonomisine önemli katkı sağlamakta, konut ve arsa fiyatları üzerinde etkili olmaktadır. Üniversitelerin kurulduğu yerleşim alanlarının çevresi cazibeli hâle gelmekte ve kentin gelişim yönü değişmektedir (Akçakant, Çarıkçı ve Dulupçu, 2010: s. 166-167).

Üniversitelerin sosyoekonomik kalkınmaya olan katkılarını ekonomik ve sosyal olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür. Üniversitelerin bölgesel kalkınmadaki sosyoekonomik katkıları şu şekilde gösterilebilir : “Toplumsal Faydalar: Vergi gelirlerindeki artış, üretkenlikteki artış, tüketimdeki artış, işgücü esnekliğinin artışı, devletten beklenen mali desteğin azalması. Bireysel Faydalar: Yüksek kazanç düzeyi, iş bulmada kolaylık, yatırımdaki artış, daha iyi çalışma koşulları, kişisel/mesleki hareketlilik.” (Öztürk, Torun ve Sayın, 2011: s. 72).

Kuruldukları bölgenin sosyoekonomik gelişimini devam ettirebilecek en önemli aktör olan üniversiteler sayesinde kentlerin gelişim hızı ve istihdam artmaktadır. Çünkü üniversite bünyesinde çalışan ve okuyan kişilerin yaptıkları harcamalar en kısa sürede özel sektörün hareketlenmesini sağlamak ve bölge ticaretini canlandırmaktadır. Bu harcamalar doğrudan piyasaya sıcak para olarak girdiği için ekonomiyi doğrudan pozitif anlamda etkilemektedir. Bu bağlamda üniversiteler bulundukları bölgelerde bir fabrika işlevi görmekte, eldeki gelirin bölge ekonomisine girişini sağlamaktadır (Öztürk, Torun ve Sayın, 2011: s. 72).

2.5.3.Mekânsal Etkileri

Şehir ile iç içe olan veya şehirden uzakta kurulmuş üniversite yerleşkeleri kendi çevrelerinden başlayarak bulundukları şehirlerin yaşam dokusunu değiştirmektedir. Özellikle şehir dışında kurulan yerleşkeler, şehirlerin gelişim alanlarını şekillendirmiş, yerleşkede ve buraya yakın alanlarda toplu konut benzeri yaşam alanları; öğrenci yurtları, akademik, idari personel ve öğrencilerin yararlanabileceği sosyal ortamların oluşmasını zorunlu kılmıştır. Özellikle şehrin olanaklarına ulaşmakta zorluk çekilen alanlarda kurulan üniversitelerde, bu tür yerleşkelerin teşekkülü üniversitelerin yaşam kalitesi ve sürdürülebilirliği açısından büyük önem arz etmektedir.

Sürekli gelişim ve ilerlemeyi düstur edinen üniversitelerin bu dinamik yapıları, farklı olanı üretmek ve geliştirmek amacıyla şehirlerin iç yapısındaki düzen ve düzensizliği dengeleyen, değişimi ve yeniliği teşvik eden bir konumda bulunmaktadır. Yeniliğin merkezi olarak görülen üniversiteler eğitim yapıları, sosyal yaşam merkezleri, yönetim ve yurt yapıları, fakültelerin mimari özellikleri, çevre düzenlemeleri ile farklılığını ortaya koymakta; özellikle yeşil kampüs tasarımları ile şehirlerin en gözde mekânları olarak değerlendirilmektedir (Nişancı, İzmen ve Bostancı, 2017, s. 7).

Kuruldukları kentlerde mekânsal dönüşümleri harekete geçiren üniversitelerin kampüs alanları traksiyon merkezi olup konut ve hizmet sektörü kampüs çevresinde hızla gelişmektedir. Üniversitelerin küçük ve orta ölçekli kentlerde kurulmasıyla birlikte bu kentlerde yeni istihdam alanları oluşur, şehir alanları büyür, yurt, pansiyon, konut piyasası canlanır. Üniversitelerin kurulmasıyla yapılan çevre düzenlenmeleri, kültürel, sportif, eğlence ve yaşam merkezlerinin açılması ve buralara çeşitli şehirlerden gelen farklı kültürlerle sahip olan personel ve öğrencilerin bölge halkıyla iletişimi sonucunda sosyokültürel gelişim gösterir. Böylece kentler, öğrenciler, öğretim elemanları ve bölge insanı için daha cazibeli hâle gelmektedir (Yavuzçehre, 2016: s. 240). Tiyatro, sinema, kütüphane, park, eğlence ve dinlenme alanları gibi rekreasyon alanları, üniversitelerde çalışan ve eğitim gören insanlara hizmet vermekle birlikte kentlere yeni bir çehre kazandırmaktadır

Üniversitelerin doğrudan olmasa da turizme olumlu etkisi bulunmaktadır. Öğrenciler, akademisyenler, diğer personel ve aileleri şehrin tarihî ve turistik yerlerini tanımak için programlar düzenlerler. Özellikle düzenlenen sempozyumlar, şehrin tanıtımı açısından önemli olup, ekonomik anlamda şehre katkıda bulunur. Eğitim döneminde canlanan, eğitim dönemi dışında durgunlaşan şehirlerde ekonomik planlamalar da buna göre farklılık göstermektedir. Öğrencilerin konut talebi ile canlı hâle dönüşen konut piyasası öğrencilerin bulunmadıkları zamanlarda konut sahiplerini olumsuz etkilemektedir. Bununla birlikte akademik personelin, özellikle öğrencilerin konut talepleri geleneksel şehirlerin dokusunu rahatsız etmekte ve bazı sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bundan dolayı üniversite ve şehrin sosyal ve kültürel anlamda bir bütünlük sergilenmesi sağlanmalıdır (Nişancı, İzmen ve Bostancı, 2017, s. 7).

2.5.4.Sanayiye Etkileri

Sanayi, üniversite ve toplum için büyük fayda sağlar. Sanayinin amacı gelişmiş uygun teknolojiler elde etmek, bilimsel eleman ve takım eksikliğini gidermek, gelir israfını azaltmak; randımanı ve rekabeti arttırmaktır. Üniversiteler sayesinde eğitim ve öğretimin kalitesi artacak, bilimsel araştırma ortamları gelişecek, mali kaynaklar artacaktır. Bu anlamda üniversitelere büyük bir sorumluluk düşmektedir. Toplumun sağladığı yararlar; üretim faktörü olan teknolojik bilginin artması, teknolojik anlamda dışa bağımlılığın azalması, milletlerarası rekabetin artması, sanayileşme ve ekonomik gelişmedir. Bir ulusa hem küçük hem de makro ölçekte önemli ve farklı yararlar

sağlayan üretim sektörünün Türkiye’de gelişmemesinin belki de en büyük sebebi sosyal gelişimini sağlayamamasıdır (Dura, 1994: s. 115).

İlk kentlerin M.Ö. 3000’ den önce Mezopotamya’da ortaya çıktığı savunulsa da şehirleşme sanayi devrimi ile birlikte büyük bir değişim yaşamıştır. İnsanların yerleşik hayata geçmesiyle birlikte tarımsal faaliyetler başlamış ve insanlar toplu halde yaşamaya başlamışlardır. Sanayi devrimiyle birlikte insanların birlikte yaşama zorunluluğu artarak devam etmiştir. Sanayi devrimiyle birlikte insan, doğa ile arasındaki yakınlık ve bağ zayıflamış ve bir süre sonra doğadan tamamen uzaklaşmıştır. Sanayileşmenin artışı, kentleşmeyi doğurmuş ve dünya kentleşmenin olumlu ve olumsuz sonuçları ile karşı karşıya kalmıştır. Modernitenin en önemli belirleyicisi hâline gelen sanayileşme ile kentler bambaşka bir dokuya kavuşmuş ve kentler ekonomik güçlerine göre etkinliklerini göstermeye başlamışlardır. Artık gelişmiş şehirler, kendi ülkelerinin de sınırlarını aşmış dünyaya ait bir merkez hâline dönüşmüşlerdir (Güler ve Turan, 2013:27).

Sanayi devrimi ile birlikte toplumların ekonomik yönden ilerlemesi ve ülkelerin gelişmesi için teknoloji büyük önem arz etmektedir. Ülkeler teknolojik gelişmelere uyum sağlayabildikleri ölçüde kalkınmalarını ve gelişmelerini sürdürebilmektedir. Günümüzde üretimin olmazsa olmazı hâline gelmiş teknoloji, üniversiteler sayesinde daha ileri konuma götürülebilir. Bundan dolayı üniversiteler ile sanayi kuruluşları arasında işbirliği zorunlu hâle gelmiştir. Ülkemizin üretimde ithalata bağımlı olması, ekonomik sorunlar doğurmaktadır. Bu bağımlılık ancak hammadde, ürün geliştirme ve nitelikli insan gücünün oluşturulması ile azaltılabilir. Geçmişten günümüze yaşanan ekonomik krizler, sanayi sektöründe reformu zorunlu kılmış ve bu reformlar ile sektörde ciddi atılımlar yapılmıştır. Devletin verdiği teşvikler ile bu gelişmeler hızlı bir şekilde devam etmiştir (Dinçsoy ve Özer, 2017: s. 295).

Bir bölge için üniversitelerin altyapı ve sanayi yatırımları ile aynı derece önemli bir kalkınma faktörü olduğu fikri öne sürülmektedir. Başka bir yaklaşıma göre bir fakülte orta büyüklükteki bir fabrika kadar katma değer oluşturmaktadır (Güler, 2017: s. 14) .

Geleneksel eğitim modelleri yerine gelişen teknoloji ve bilimin gerektirdiği yöntemler ile eğitime yön verme zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Eğitim ve sanayi işbirliğinde en etkin yöntem olarak görülen kendi işini kurmaya gönüllü, cesur ve

girişimci öğrenciler yetiştirecek girişimci üniversite yöntemidir. Bu üniversiteler, eğitim ve araştırma hizmetleriyle birlikte bölgesel, sosyal ve ekonomik kalkınmayı destekleyen faaliyetler de bulunmalıdır. Bununla birlikte üretilen bu üniversiteler teknolojinin sanayiye aktarılması, nitelikli ve girişimci üniversiteli yetiştirilmesi ve nitelikli işgücünün üretim mekanizmasına kazandırılması rollerini de üstlenmelidir (Musaoğlu, Özatl, Evren ve Özden, 2017: s. 64)

Üniversite ve sanayi işbirliği kapsamında oluşturulan organizasyonlar şunlardır:

a. Teknoparklar: Uluslararası Bilim Parkları Birliği'nin (IASP), tanımına göre teknopark "Temel amacı ilgilendiği iş dallarında ve bilgi temelli kuruluşlarda yenilikçilik (inovasyon) ve rekabetçilik kültürünü geliştirerek toplumun değerini artırmak olan özelleşmiş profesyoneller tarafından yönetilen bir organizasyondur. Bu hedeflere ulaşabilmek için, bilginin, üniversitelerden, Ar-Ge kurumlarından, enstitülerden, şirketlere akmasını sağlar ve kontrol eder. Yenilikçilik (inovasyon) tabanlı şirketlerin, kuluçka ve spin off prosesleri vasıtasıyla kurulmasını ve büyümesini kolaylaştırır ve diğer servisleri de yüksek kalitede tesisler ve alanlarıyla hizmete sunar." (Uysal, 2012: s. 66).

Teknoparklar, sanayi gelişiminin desteklenmesi, güçlendirilmesi, eğitimin yanında çalışma koşullarının sağlanması ve verimliliğin artırılması amacıyla kurulmuştur. Teknoparklar, üniversite ile sanayi işbirliğinin etkileşim içinde olduğu birer teknoloji sitesidir. Üniversite ve sanayi işbirliği sonucu ortaya çıkan teknoparkların önemi her geçen gün artmaktadır. Gün geçtikçe sayıları artan bu yapılar, bulundukları ülke ve bölgeye ciddi anlamda katma değer kazandırmaktadır. Üniversitelerin yakınına kurulan teknoparklar yeni ve ileri teknolojiye mal üretmek isteyen girişimcilerin üniversitelerden yararlanmasına olanak sağlamıştır. Birçok üniversite, teknopark ile üniversitelerdeki bilgi birikimini sanayiye aktarmakta; sanayi ile işbirliği oluşturarak bu birliğin güçlendirilmesini sağlamaktadır. Girişimciler, kurmak veya geliştirmek istedikleri projelerde bilgi ve beceriyi sağlayacak desteğe ihtiyaç duymaktadırlar. Bu bilgi ve beceri tecrübesi, teknoparklar sayesinde daha sistematik bir hâle kavuşmuştur. Girişimcilere uygun ortam ve gerekli desteği sağlayan bu kuruluşları ortak özellikleri, gelişimini tamamlamış ve bilgisayar ağına sahip bir üniversite yakınında, mümkünse kampüs alanları içinde yer almalarıdır. Teknoparklar, teknik ve idari altyapısına sahip ve yeni iş alanı oluşturacak girişimcileri destekler (Harmancı ve Önen, 1999: s. 2-5).

b) Ortak Araştırma Merkezleri: Ortak araştırma merkezleri, üniversite ve sanayi işbirliğinin sonucu olarak oluşturulmuş kurumsal yapılardır. Bu merkezler, üniversite tabanlı bir araştırma grubundan oluşmakta ve bu araştırma grubu bilim ve teknolojinin belli alanlarında sanayiye yönelik projeleri yürütmektedir (Uysal, 2012: s. 67).

c) Araştırma Enstitüleri: Bu enstitüler üniversite statüsünde olmakla birlikte üniversite ve sanayi işbirliğinin birlikte oluşturduğu kurumlardır. Bağımsız olarak faaliyet gösterebildikleri gibi bağımsız olmayan araştırma merkezleri, bağlı bulundukları kurumların kimlikleriyle hareket ederler (Uysal, 2012: s. 67).

d) İlk Aşama Merkezleri: Kuluçka merkezleri, yenilik merkezleri, iş merkezleri, teknoloji geliştirme merkezleri ve inkübatör gibi isimlerle de bilinen araştırma merkezleri genellikle teknopark bünyesinde bulunmaktadır. Bu merkezler yeni kurulan şirketleri besleyen, bunlara yönetim konusunda, teknik ve mali konularda danışmanlık veren, yerleşim alanlarının gereksinimlerine uyarlanabilen, esnek, kirali ortamlardır. Bu merkezler, teknoloji temelli firmaların kuruluşunu hızlandırarak, teknik girişimlerini desteklemek, uzun ömürlü olmalarını sağlamak, nitelikli iş yapmalarına yardımcı olmayı amaçlar (Uysal, 2012: s. 67).

e) Üniversite Ar-Ge Konsorsiyumları: Üniversite Ar-Ge konsorsiyumları, üniversite ve sanayinin rekabet öncesi araştırmalar için bir araya gelerek oluşturdukları Üniversite ve sanayi işbirliği uygulamalarıdır (Uysal, 2012: s. 67).

f) Sözleşmeli Araştırmalar: sözleşmeli araştırmalar, üniversitelerle sanayi kuruluşları arasındaki ikili ilişkiler çerçevesinde; ama bütünüyle üniversite bünyesinde yürütülen birer üniversite ve sanayi işbirliği şeklindedir. Bu işbirliğinde üniversite ve sanayi kuruluşu arasında belli bir konuya özgü olarak imzalanan sözleşmelerin gerektirdiği araştırmalar yürütülmektedir (Uysal, 2012: s. 67).

Doğu Asya ülkelerinin ekonomik kalkınma konusunda gösterdikleri üstün başarı ve performansların temelinde üniversitelerin katkısı yadsınamaz bir gerçektir. Dünya Bankası'nın hazırladığı rapora göre Doğu Asya'da üniversitelere bakışın değişmesi ile ülkeler ekonomik büyüme, teknolojik gelişme sürecine girmiştir (Nişancı, İzmen ve Bostancı, 2017, s. 4).

Dünyadaki en önemli sanayileşmiş ülkelerin teknolojik anlamda ilerlemesinin, üniversite ve sanayi işbirliğinin sağlıklı ve sürekli bir şekilde yürütülmesine bağlı

olduğu görülmektedir. Araştırma ve geliştirme çalışmalarını sanayi kuruluşları ile birlikte yürüterek teknolojik yeniliklerin sanayide kullanılmasına katkıda bulunurlar. Üniversitelerin sanayi ile işbirliği, araştırma ve geliştirme çalışmalarının efektif kullanılmasını sağladığı gibi üretim sürecinde ortaya çıkan problemlerinde çözümü noktasında sanayiye destek olmaktadır (Keleş, Karaçor ve Demir, 2006; bkz. http://www.emo.org.tr/ekler/a9c8ac001d3ef9e_ek.pdf).

2.5.5.Sosyo-kültürel Yapıya Etkileri

Kalkınma, ekonomik, sosyal ve kültürel bir değişim ve gelişimi yansıtmakla birlikte zihniyetteki ve gelecek algısındaki değişiminin sonucudur. Bir zihniyet değişimi, bir gelecek tasavvuru, ekonomik-sosyal ve kültürel anlamda topyekün bir değişim ve gelişim hareketidir. Değişim ve gelişimin ülkelerde aktif bir şekilde yaygınlaşmasını sağlayan eğitim kurumlarıdır ve üniversiteler bu eğitim kurumlarının en önemlisidir. Yani kalkınma kavramı, üniversiteler ile doğrudan ilişkilidir. Bundan dolayı gelişmiş ve kalkınmış ülkelerde kalitesini dünya çapında ispatlamış büyük üniversiteler mevcuttur. Avrupa ülkelerinde ekonomiye doğrudan katkı, sermaye yatırımı, insan kaynağı ve bilgi üretimi, üretilen bilginin aktarımı, teknolojik gelişme ve yenilik gibi birçok rolü üstlenmesi yönüyle üniversiteler ülkelerin ve bulundukları bölgelerin kalkınmasında önemli aktör konumundadır. Ülkelerin ve bölgelerin kalkınmasında doğrudan ve dolaylı katkıları olan üniversiteler eğitim, öğretim, inceleme ve araştırma başta olmak üzere bilgi ve teknoloji ışığında bir bilim geleneği oluşturma gayreti içindedir. Bir gelecek tasavvuru teşekkül etmek suretiyle sosyal, kültürel ve siyasi anlamda topluma rehberlik etmeye çalışır. Bu görevini ifa ederken kurumlar arası iş birliğini göz ardı etmez.

Eğitim ve öğretim faaliyetlerini temel alan üniversiteler bilgili, yetişmiş nitelikli insan gücünü oluşturmayı amaçlar. Bilim ve teknolojik gelişmenin yanında meslek sahibi olarak yetiştirilen insanların bir bütün olarak kaliteli insan olabilmeleri için de gayret gösterir. “İnsanlaşmanın başlangıcı eğitimidir” diyerek eğitimin önemini vurgulayan Teoman Duralı’ya göre üniversiteler, bir milletin beyin takımını yetiştiren, kurumlardır (Duralı, 2015, s. 12). Eğitimli bireylerden oluşan toplumların diğer toplumlara göre daha hızlı kalkındıklarını ve geliştiklerini ifade etmiştik. İşte üniversiteler ekonomik, teknolojik kalkınmada aktif rol almakla birlikte entelektüel değerleri ile toplumun değerini yükseltir (Bolay, 2011, s. 106).

Üniversiteler hazırladıkları eğitim programlarıyla toplumsal hayatın değişimi ve gelişimini sağlamak ve bireylerin aktif olarak katılacağı bir toplum inşa etmeye çalışır. Demokratik ve özgür, yaratıcı ve çok yönlü düşünebilen, öğrenmeyi amaç edinmiş, karşılaştıkları problemleri yılmadan çözmeye çalışan, bireye ve topluma saygılı, hoşgörülü nitelikli insan yetiştirmeyi amaçlar (Yıldız, 2017, s. 102).

Anadolu'da 1992 senesinden bugüne kadar kentlerde kurulan üniversiteler sosyal değişimin ve kentsel kalkınmanın bir aracı olarak görülmüştür. Türkiye'de 2010'dan beri neredeyse üniversitesi bulunmayan kent kalmamıştır. Üniversitelerin kuruldukları kentlerin ekonomisinde olumlu bir değişim olduğu görülmektedir. Anadolu kentlerine kurulan üniversiteler güçlü bir insan hareketliliğinin oluşmasını sağlamış ve kentlerin değişim faaliyetlerini hızlandırmıştır (Yılmaz, 2011: s. 1).

Kentin gelişmişliği üniversite kent ilişkisini büyük ölçüde etkilemektedir. Büyük şehirlere kurulan üniversiteler, kentlerin yüzölçümlerinin ve nüfusunun büyüklüğünden ötürü kuruldukları bölgenin odak noktası olamamış, yalnızca eğitim öğretim faaliyeti vermektedir. Bununla birlikte büyük şehirlerdeki üniversitelerde eğitim gören öğrencilerin yaşamı kampüs ve çevresinde geçmekteyken az gelişmiş ve küçük şehirlerde eğitim gören öğrencilerin kentin yaşamına daha egemen oldukları görülmektedir (Yavuzçehre, 2016: s. 241-242).

Ülkemizin doğusunda uzun yıllar boyunca devam etmiş terör sorunu, ülkenin ve bölgenin kalkınmasına sekte vurmuştur. Bu olaylar toplumsal, kültürel ve entelektüel kalkınmaya engel olmuş, bu bölge ile diğer bölgeler arasında maddi ve manevi uçurumların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Son yıllarda Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde kurulan üniversiteler sayesinde bölge dışından öğrenciler gelerek bölgeye ekonomik ve kültürel yönden olumlu katkılar sağlamışlardır. Bu değişim sayesinde bölgesel barış ve uzlaşma ortamı oluşturma şansı doğmuş ve insanların birlikte barış içinde yaşama umutları canlanmıştır. Üniversiteler, bunu fırsat olarak görüp bu barış ve uzlaşma ortamını bir yaşamsal alana dönüştürmelidir. Siyasi, askeri ve özellikle toplumsal yönü ağır basan bu mesele, bölge halkının bilinçlendirilmesi ve toplumsal iradenin aktif hâle getirilmesiyle olumlu şekilde sonuçlandırılabilir. Üniversiteler, ideolojik bir bağnazlığa düşmeden objektif bir yaklaşımla ülkenin ve bölgenin ekonomisine, sosyokültürel yaşamına, huzuruna zarar veren bu olumsuz atmosferin değişimin sağlayabilir. Yani üniversiteler sosyal bilinci yüksek, maddi ve manevi

değerlerine sahip çıkan, çevresel ve toplumsal duyarlılığı önceleyen bir toplum teşekkül edilmesine öncülük etmek suretiyle kalkınmanın en önemli basamağı olacaktır.

Üniversiteler bünyelerinde bulundurdıkları kütüphaneleri, radyoları, sosyal aktivite kulüpleri, kongreleri, akademik konferansları ile kuruldukları bölgelerin sosyokültürel yapısına katkıda bulunur (Yavuzçehre, 2016: s. 241-242). Üniversitelerde Erasmus ve Farabi gibi programlar aracılığıyla Türkiye'ye ulusal ve uluslararası farklı kültürlerle sahip öğrenciler gelmekte ve kent kültürünün çeşitlenmesine neden olmaktadır.

2.6. İlgili Araştırmalar

Üniversitelerin kalkınmadaki etkisini akademisyen görüşleri doğrultusunda belirlemeyi amaç edinen bu çalışmaya benzer olarak yapılan çalışmalar dünyada ve Türkiye'de yapılan çalışmalar olarak 2 kategoride değerlendirilmiştir.

2.6.1. Dünyada Yapılan Çalışmalar

Dezhina (2018) tarafından yapılan *“Innovation policy in Russia and the development of university–industry linkages”* isimli çalışmada, Rusya için tüm büyük bilim ve yenilik faaliyeti göstergeleri üniversitelerde son 10 – 15 yıl içerisinde arasında büyük ölçüde değişmeden kalıp kalkınma üzerinde olumsuz etki ortaya çıkarmıştır. Bu sonucun ortaya çıkmasını ise Dezhina (2018) çalışmasında “Rusya’daki AR-GE çalışmalarının son yıllarda istenilen seviyede olmamasına” bağlamıştır.

Gryaznova (2018) tarafından yapılan *“Super visory boards in Russian universities; development instrument or another tool of state control?”* isimli çalışmada Rusya’da ki yönetsel faaliyetlerin düzenlenip iyileştirilmesinde Rusya’da yüksek öğrenim alanında yapılan kalkınmaya yönelik reformların bir yansıması sonucu olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Gryaznova, Kalkınma alanında Rusya’da son 25 yıldaki yapılan reformlar ülke çapında birçok yeniliği beraberinde getirdiğini çalışmasında ifade etmiştir.

Holley ve Harris (2018)’in yaptıkları *“The 400-Pound Gorilla: The Role of the Research University in City Development”* isimli çalışmada, Amerika Birleşik Devletlerindeki üniversitelerin, kalkınma konusunda kentlerle ilişkisinin deneysel olarak incelenmiştir. Yaptıkları çalışmada, elde edilen veriler ışığında üniversitelerin kent ekonomisinin gelişmesi üzerinde ciddi boyutta etkisi olduğu sonucuna varılmıştır.

Filho, Brandli, Becker, Skanavis, Kounani, Sardi, Papaioannidou, Paço, Azeiteiro, Olim de Sousa, Raath, Pretorius, Shiel, Vargas, Trencher ve Marans (2017)'ın yaptıkları çalışmada, *“Sustainable development policies as indicators and pre-conditions for sustainability efforts at universities Fact or fiction?”* üniversitelerin sürdürülebilir kalkınmanın en önemli kurumları olduğunu ifade etmişlerdir. Bu çalışmada ayrıca, Brezilya, Almanya, Yunanistan, Portekiz, Güney Afrika ve İngiltere ve ABD, sürdürülebilirlik alanında aktif olan üniversitelerin derecesini belirlemek için kalkınma politikaları ve bu politikaların bir ön koşul olup olmadığını belirlenmesi gerekliliği ifade edilmiştir.

2.6.1. Türkiye’de Yapılan Çalışmalar

Yıldız ve Talih (2011) tarafından yapılan *“Üniversitelerin Kalkınmadaki Rolü: Babaeski Meslek Yüksekokulu Örneği”* isimli çalışmada, üniversiteler tarafından yerel ekonomiye ve ülke kalkınmasına sağlanan katkılar, üniversite sayısının hızla arttığı yerlerde olduğu gibi ülkemizde de (üniversiteler tarafından) sağlanması beklenen temel katkılardır. Bu çalışmanın amacı kalkınma sürecinde, meslek yüksekokullarının rolünü ortaya koymaktır.

Erdoğan, ve Karagöl (2018) *“Bölgesel Kalkınmada Yeni Kurulan Üniversitelerin Rolü”* isimli çalışmada Bölgesel kalkınmanın itici güçlerinden biri olan üniversiteler, yetiştirdikleri beşeri sermayenin yanında aynı zamanda bulundukları illerin demografik yapılarına, üretim ve istihdam düzeylerine, sosyal ve kültürel yapılarına önemli katkılar sağladığı ve son yıllarda, özellikle de illerin sosyal ve ekonomik anlamda kalkınmalarını sağlamak amacıyla birçok az gelişmiş bölgede üniversiteler veya yüksekokullar kurulmuş ve böylece bir devlet politikası olarak sürekli üstünde durulan “Her ile bir üniversite...” hedefi gerçekleştirildiğini çalışma yazarları ifade etmişlerdir.

Telli Üçler ve Karaçor (2014) tarafından yapılan *“Bölgesel Kalkınmada Üniversite - Sanayi İşbirliği: Konya Örneği”* isimli çalışmada, bölgesel kalkınmada üniversite-sanayi işbirliğinin, ülkemizde ve Konya ilinde mevcut politika ve uygulama biçimlerinin, sanayinin (Konya’daki sanayi sektörü çalışanları) ve üniversitenin (Konya’da bulunan dört üniversite’deki akademisyenler) algı ve beklentilerinin etkili bir biçimde nasıl kurulabileceğini belirlemektir. Bu çalışmada bölgesel kalkınma ve üniversite-sanayi işbirliği kavramları akademik bakış açısı çerçevesinde bütün yönleri ve tarihsel arka planı ile birlikte ele alınmış, Konya ili özelinde Konya’da bulunan dört

üniversitedeki akademisyenlere ve sanayi sektörü çalışanlarına anket uygulanmıştır. Anket sonuçlarından yola çıkarak yapılan analiz sonucunda, bölgesel kalkınmada üniversite-sanayi işbirliğinin yararları işbirliğinde devletin rolü, mevcut işbirliği yöntemleri ve işbirliğindeki başarı faktörleri konusundaki düşünceleri ortaya konmuştur.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları ve verilerin analizi başlıklarına yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma, nitel araştırma yaklaşımında olgu bilim (fenomenoloji) araştırması olarak desenlenmiştir. Olgu bilim (fenomenoloji) deseni farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır. Olgular, yaşadığımız dünyada olaylar, deneyimler, algılar, yönelimler, kavramlar ve durumlar gibi çeşitli biçimlerde karşımıza çıkabilmektedir. Bize tümüyle yabancı olmayan aynı zamanda da tam anlamını kavrayamadığımız olguları araştırmayı amaçlayan çalışmalar için olgu bilim (fenomenoloji) uygun bir araştırma zemini oluşturur (Yıldırım ve Şimşek, 2005; Göçer, 2013). Olgu bilim olarak da adlandırılan fenomenoloji “Gerçek nedir?” sorusuna cevap arayan bir yöntemdir (Göçer, 2013). Fenomenoloji yaklaşımın temelini bireysel tecrübeler oluşturmaktadır. Bu yaklaşımda araştırmacı katılımcının kişisel (öznel) tecrübeleri ile ilgilenmekte, bireyin algılamaları ve olaylara yükledikleri anlamları incelemektedir. Fenomenoloji tanımlayıcı bir araştırmadır. Bu bağlamda genelleme yapmak değil, olguları tanımlamak önemlidir (Akturan ve Esen, 2008; Göçer, 2013). Akademisyenlerin yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan sorulara verdikleri cevaplardan yola çıkarak üniversitelerin kalkınmadaki etkileriyle ilgili görüşleri ayrıntılı bir şekilde ortaya koymak ve dikkatleri çekmek için olgu bilim deseni tercih edilmiştir.

3.2. Çalışma Grubu

Üniversitelerin kalkınmadaki rolüne ilişkin akademisyenlerin algılarının belirlenmesini temele alan bu çalışmada çalışma grubu Muş Alparslan, Fırat ve Atatürk Üniversitelerine bağlı eğitim fakültelerinde görev yapan 60 akademisyen oluşturmaktadır.

3.3. Verilerin Toplanması

Araştırmanın kuramsal kısmı tamamlandıktan sonra Türkiye’de yer alan bazı üniversitelerin eğitim fakültelerinde görev yapan akademisyenlerin üniversitelerin

kalkınmadaki rolüne yönelik görüşlerini almak üzere yarı yapılandırılmış görüşme formu araştırmacı tarafından hazırlanıp uygulanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanırken öncelikle sorulacak sorular belirlenir. Sorular oluşturulurken açık uçlu sorular sorma, alternatif sorular sorma, farklı türden soruların hazırlanması, odaklı sorular hazırlama, anlaşılması kolay sorular yazma, çok boyutlu sorular sormaktan kaçınma, yönlendirmekten kaçınma ve soruları mantıklı bir biçimde düzenleme gibi ilkelere dikkat edilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Araştırmada kullanılan görüşme formu, İnönü, Atatürk ve Alparslan Üniversitesi Eğitim Fakültelerinde görev yapan uzmanların, içerik geçerliliğini sağlamak amacıyla görüşlerine sunulmuştur. Uzmanlarından gelen görüş ve öneriler doğrultusunda görüşme formuna son şekli verilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formunda 5 soru yer almaktadır.

3.4. Verilerin Analizi

Araştırmada, yarı yapılandırılmış görüşme formu ile ilgili çözümlemeler, nitel boyutta gerçekleştirilmiştir. Veriler, bilgisayar destekli analiz edilmiştir. Verilerin analizinde ve modellerin oluşturulmasında NVivo 11 programından yararlanılmıştır. Kodlamalar araştırmacıların ortak görüşleri doğrultusunda oluşturulmuştur. Bu çerçevede, “Türkiye’de üniversitelerin kalkınmadaki rolüne ilişkin akademisyenlerin rolüne” yönelik görüşleri betimsel ve içerik analizi teknikleriyle belli temalar altında, bu görüşler gruplanarak çözümlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca çalışmada kodlamalar sonucu ortaya çıkan alt temalara yönelik frekans dağılımı grafiklerle gösterilmiştir. Bu alt temalar akademisyen 1’den 60’a kadar kodlanarak ifade edilmiştir. Araştırmanın güvenilirliğini sağlamak için, araştırmada ulaşılan uzman görüşüne başvurulmuştur. Araştırmacılar ve uzmanlar tarafından öncelikle ana temalar ardından bunlara bağlı alt temalar oluşturulmuştur. Çözümlemeler sonucunda ortaya çıkan temalar aralarındaki bağları gösterir şekilde modellenmiş ve görselleştirilmiştir. Modelde yer alan ilişkileri gösteren temayı söyleyen kişi sayısı (frekansını) belirlenmiştir. Araştırmacıların ve uzmanın, temalarda yer alması gereken görüşlere ilişkin değerlendirmeleri karşılaştırılarak “görüş birliği” ve “görüş ayrılığı” sayıları tespit edilmiştir. Araştırmacı dışında iki uzmanla birlikte analizler yapıp, Miles ve Huberman’ın (1994’den akt. Koçoğlu ve Ulu Kalın, 2017) formülüne göre araştırmacılar arasındaki uyum hesaplanmıştır. Bu hesaplama sonucunda, $\text{güvenirlik} = 81 / 81 + 2 \times 100 = \%98$ olarak hesaplanmıştır.

BÖLÜM IV

Bu bölümde, ilk olarak araştırma bulgularına ilişkin temalara değinilmiştir. Sonraki aşamada ise, araştırma bulgularına yönelik yorumlara yer verilmiştir. Bulgular nitel boyutta analiz edilmiştir. Araştırmada verilerin analizinde ve modellerin oluşturulmasında Nvivo 11 programından yararlanılıp elde edilen veriler şekiller ve grafiklerle verilmiştir.

BULGULAR VE YORUMLAR

4. 1. Araştırmanın Bulguları

4.1.1. Araştırmaya Katılan Kişilerin Özelliklerine İlişkin Betimsel Analiz Sonuçları

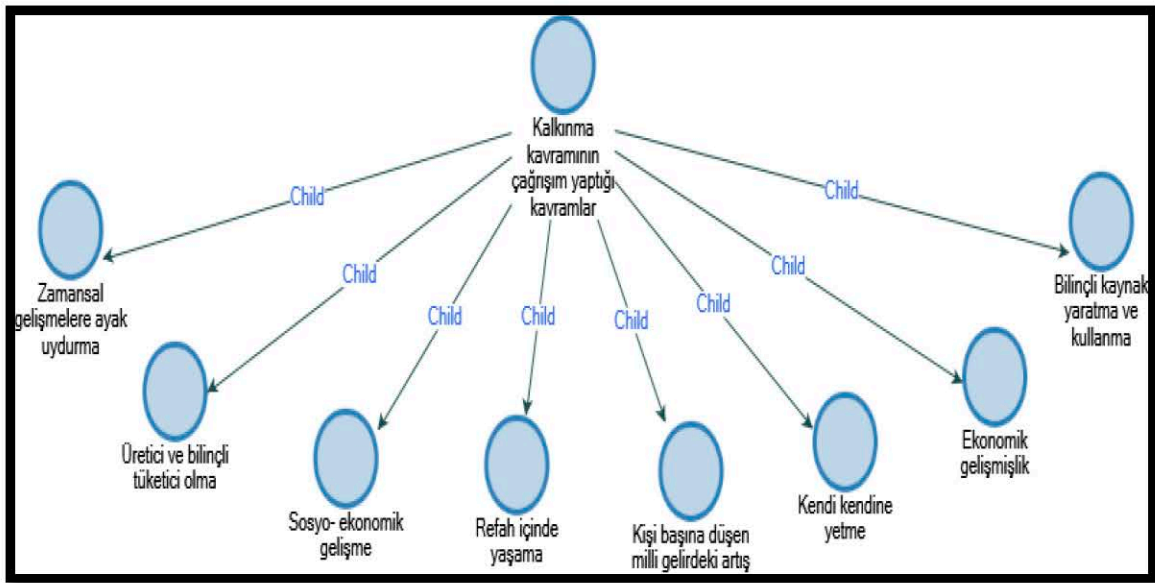
Araştırmaya katılan 60 kişiye ilişkin bulgular Tablo 1’de görülmektedir. Araştırmaya katılanların %40’ı kadın, %60’ı erkek; %30’u Muş Alparslan Üniversitesi, %25’i Üniversitesi ve %45’i Atatürk Üniversitesine bağlı eğitim fakültelerinde görev yapan akademisyenler oluşturmaktadır. Bu akademisyenlerin % 28,3’ü profesör, %15’i doçent, %26,6’sı doktor öğretim üyesi, %25’i araştırma görevlisi ve %5’i öğretim görevlilerinden oluşmaktadır. Çalışmada üniversitelerde görev yapan bütün akademik unvana sahip üyelerin bulunması, çalışmaya farklılıklar kazandırması açısından önemli olduğu söylenebilir.

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Kişilere Ait Özellikler (n=60)

<i>Gruplar</i>	<i>Frekans</i>	<i>Yüzde</i>
<i>Cinsiyet</i>		
Kadın	24	40
Erkek	36	60
<i>Üniversite</i>		
Alparslan Üniversitesi	18	30
Fırat Üniversitesi	15	25
Atatürk Üniversitesi	27	45
<i>Unvan</i>		
Profesör	17	28,3
Doçent	9	15
Doktor Öğretim Üyesi	16	26,6
Araştırma Görevlisi	15	25
Öğretim Görevlisi	3	5

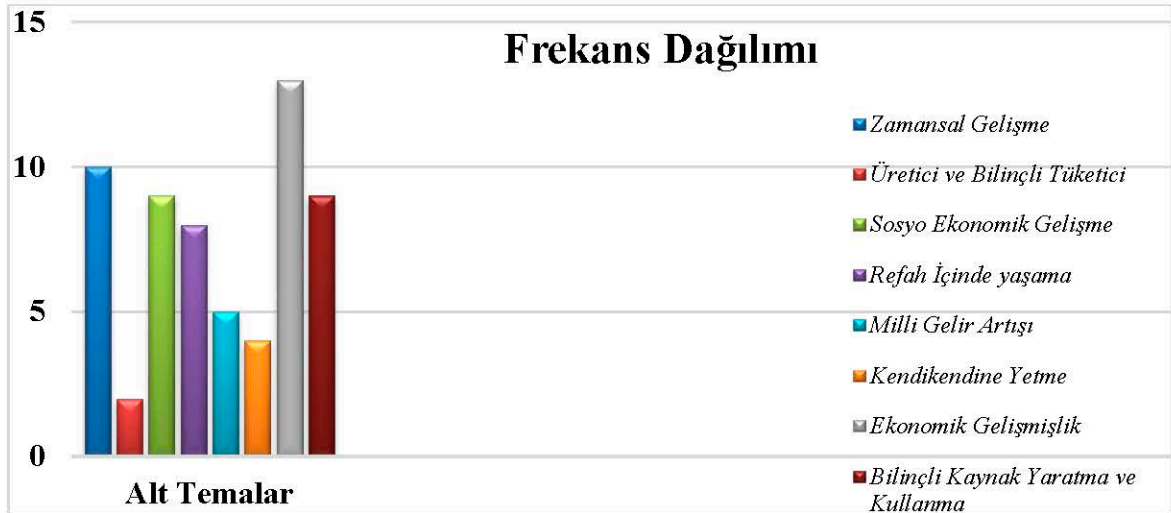
4.2.1. Kalkınma Kavramının Çağrışım Yaptığı Kavramlara İlişkin Durum

Çalışma grubunu oluşturan akademisyenlerin çalışmada veri toplama aracı olarak kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan “*Kalkınma kavramının çağrışım yaptığı sözcükler nelerdir?*” şeklindeki soruya vermiş oldukları yanıtlar aşağıda şekil 1’de verilmiştir. Şekil 1’de verilen yanıtlar incelendiğinde akademisyenlerin, üniversitelerin kalkınmadaki rolüne ilişkin farklı algılara sahip olduğu söylenebilir. Bu algıları ortaya çıkaran temaların dağılımına bakıldığında, olarak dağılım gösterdiği şekil 1’de görülmektedir. Çalışmada verileri elde edilen bu soru maddesine ilişkin ortaya çıkan

Şekil 1. Kalkınmanın çalışma grubu üyelerinde çağrışım yaptığı sözcükler

Çalışma grubunun yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan birinci soruya ilişkin vermiş oldukları cevaplardan hareketle oluşturulan alt temaların gösterildiği şekil 1 deki dağılıma yönelik frekans dağılımı aşağıdaki gösterilmiştir.

Şekil 2. Kalkınma kavramına dayalı çağrışım yapan sözcüklerin frekans dağılımı

Yukarıda verilen şekillerde çalışma grubunu oluşturan akademisyenlerin “kalkınma kavramına ilişkin kendilerinde oluşturduğu sözcüklere” ilişkin alt temalar ve bunların frekans dağılımı gösterilmektedir. Bu dağılıma bakıldığında çalışma grubunu oluşturan akademisyenlerin kalkınma kavramına ilişkin farklı imgesel algılara sahip oldukları söylenebilir. Bu farklı algıların ortaya çıkmasında akademisyenlerin hayata ilişkin beklentileri, uzmanlık alanları ve çalışma alanları gibi faktörlerin etkili olabileceği ifade edilebilir. Çalışma grubunu oluşturan akademisyenlerin yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan birince soruya ilişkin görüşleri aşağıda örneklendirilmiştir.

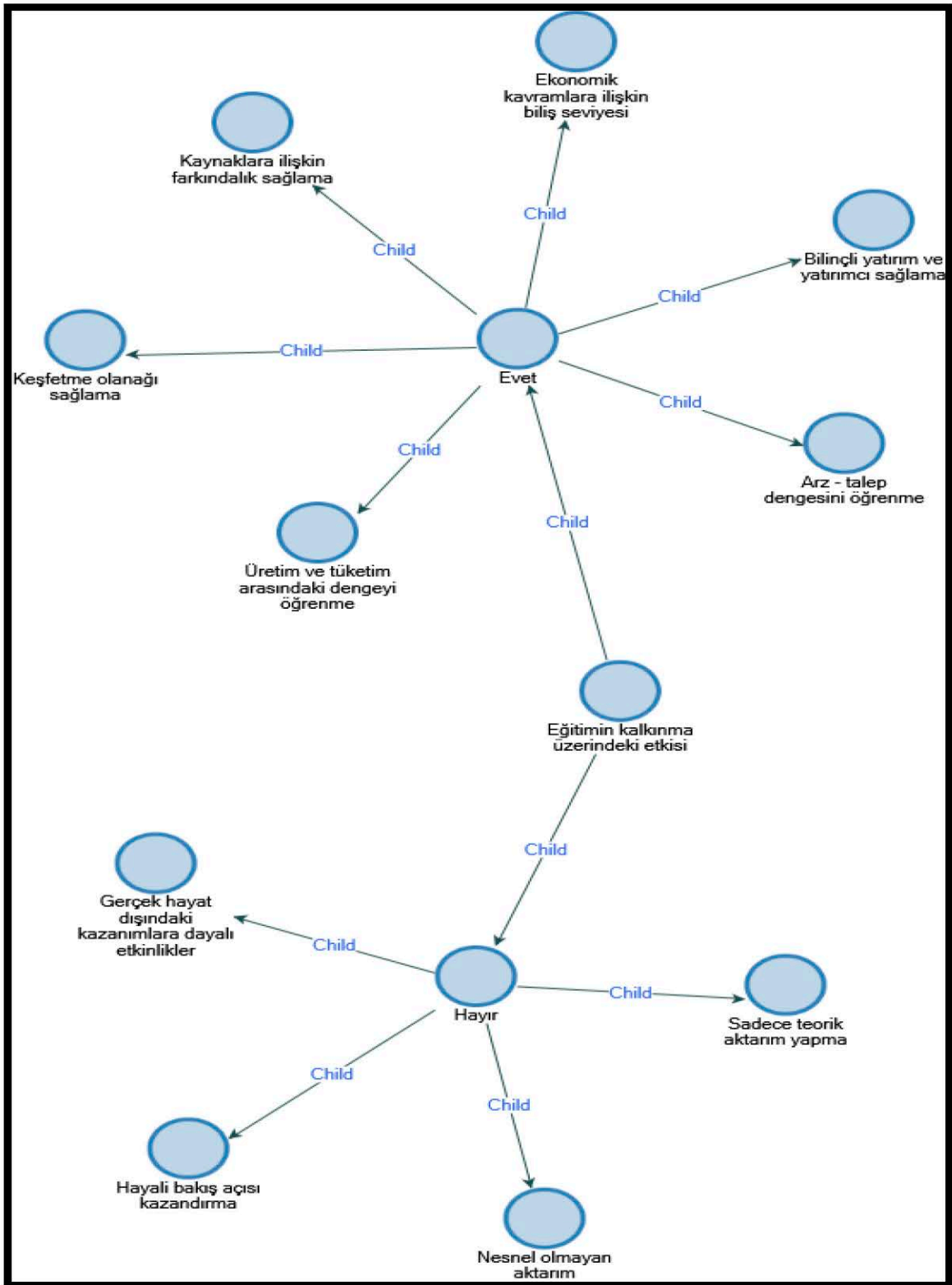
“Kalkınma kavramı kapsam geçerliliği oldukça geniş olan bir kavramdır. Bu kavramın çağrışım yaptığı birçok farklı sözcüğün olabileceğini düşünüyorum. Ancak bunlar içerisinde en önemlisi bana göre bireyin yaşadığı çevredeki imkânların farkında olup bunlardan kendi ihtiyaçları doğrultusunda en iyi şekilde yararlanabilmesini temsil eden bilinçli kaynak oluşturup bunları kullanmadır” (Akademisyen, 29).

“İnsanoğlunun ilk ortaya çıktığı günden günümüze kadar, bir değişim süreci içerindedir. Bu değişim süreci bazen bireyin yaşam standardını düşürürken bazen de daha iyi yaşam standardına ulaşmasına katkı sağlamaktadır. Yaşamın farklı şekillerini içeren kalkınma kavramını karşılayan en ideal sözcüğün bana göre, bireyin her anlamda geçmiş zaman diliminden daha iyi bir standardı içerisinde barındıran bir değişimi karşılamaktadır” (Akademisyen, 5).

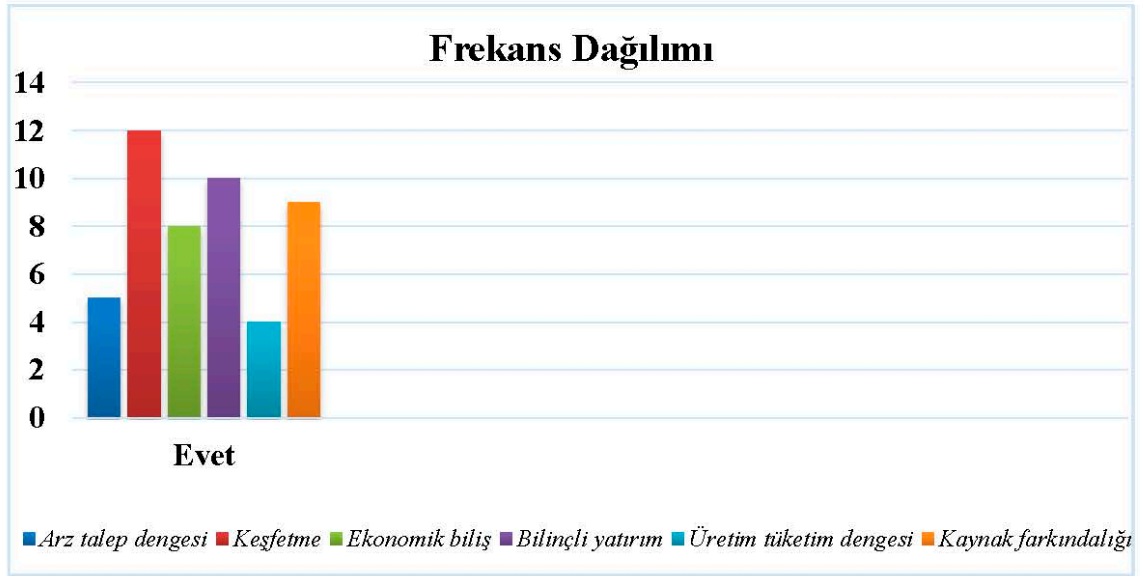
4.2.2. Eğitsel Faaliyetlerin Kalkınma Üzerinde Etkililik Durumu

“Eğitsel faaliyetlerin kalkınma üzerinde etkili olduğunu düşünüyor musunuz, neden?” yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan soruya çalışma grubunu oluşturan akademisyenlerin vermiş oldukları yanıtlar, betimsel ve içerik analizine tabi tutularak alt temalar şeklinde kodlanarak şekil 3 ve şekil 4’de verilmiştir. Bu şekillere bakıldığında çalışma grubunu oluşturan akademisyenlerin kalkınma üzerinde eğitimin etkililiği konusunda farklı algılara sahip oldukları ortaya çıkmıştır. Çalışma grubu üyeleri bu farklılığı, alt temalar şeklinde ifade ettikleri şekil 3 ve 4’de görülmektedir. Yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan bu soruya akademisyenlerin vermiş oldukları yanıtlar evet ve hayır şeklinde 2 ana temanın gerekçelendirildiği alt temalardan oluştuğu görülmektedir (şekil 3 ve 4). “Evet” temasına bağlı belirlenen alt temalar, arz talep dengesini sağlama, bilinçli yatırım ve yatırımcı sağlama, ekonomik kavramlara ilişkin biliş seviyesi, kaynaklara ilişkin farkındalık sağlama, keşfetme olanağı sağlama ve üretim-tüketim arasındaki dengeyi sağlamak iken “Hayır” temasına bağlı alt temaların, sadece teorik aktarım yapma, nesnel olmayan aktarım, hayali bakış açısı kazandırma ve gerçek hayat dışındaki kazanımlara dayalı etkinlikler olduğu görülmektedir (şekil 3 ve 4).

Şekil 3. Eğitimin kalkınma üzerindeki etkisine ilişkin çalışma grubu üyelerinin görüşleri

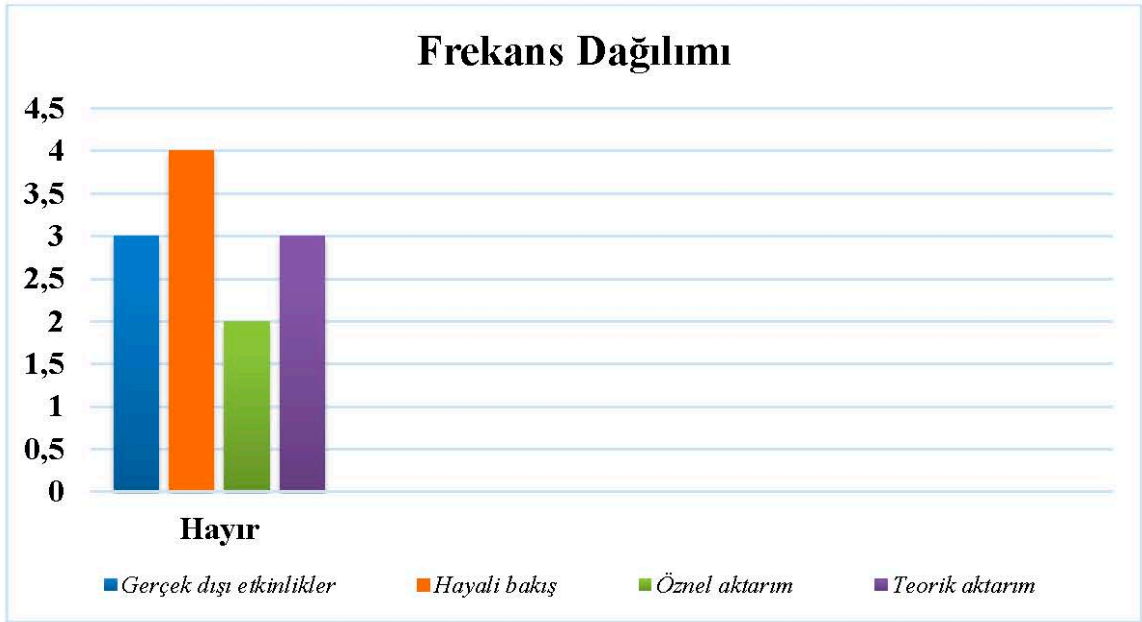

Şekil 4. “Evet” diyen çalışma grubu üyelerinin frekans dağılımı

“Eğitsel faaliyetlerin kalkınma üzerinde etkili olduğunu düşünüyor musunuz, neden?” şeklinde yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan soruya çalışma grubu üyelerinin “Evet” temasına ait alt temaların frekans dağılımının verildiği şekil 4’e bakıldığında eğitimin kalkınma üzerinde etkili olduğunu ifade eden “keşfetme olanağı sağlama” alt temasının ön plana çıktığı görülmektedir. Çalışma grubu üyelerinin “Evet” temasına ilişkin vermiş oldukları görüş örnekleri aşağıda verilmiştir.

“Eğitim faaliyetlerinin kalkınma üzerinde etkililiğine ilişkin yöneltilmiş olduğunuz soru bana göre etkililik değil de amaç olarak sorulması gerektiğini düşünüyorum. Çünkü kalkınmanın ilk ve en önemli yolu eğitim olduğunu düşünüyorum. Yani eğitsel faaliyetlerin temel amacı bireyin ya da toplumun her yönüyle kalkınmasını sağlamaktır. Ancak sorunuza gelince, yukarıdaki ifadelerimden de anlaşıldığı gibi eğitsel faaliyetlerin kalkınma üzerinde etkili olduğunu düşünüyorum. Çünkü eğitsel faaliyetler, bireyin ihtiyaçlarını karşılamaya ilişkin, çevresindeki kaynaklara yönelik farkındalık düzeyinin oluşmasını sağladığını düşünüyorum” (Akademisyen, 54).

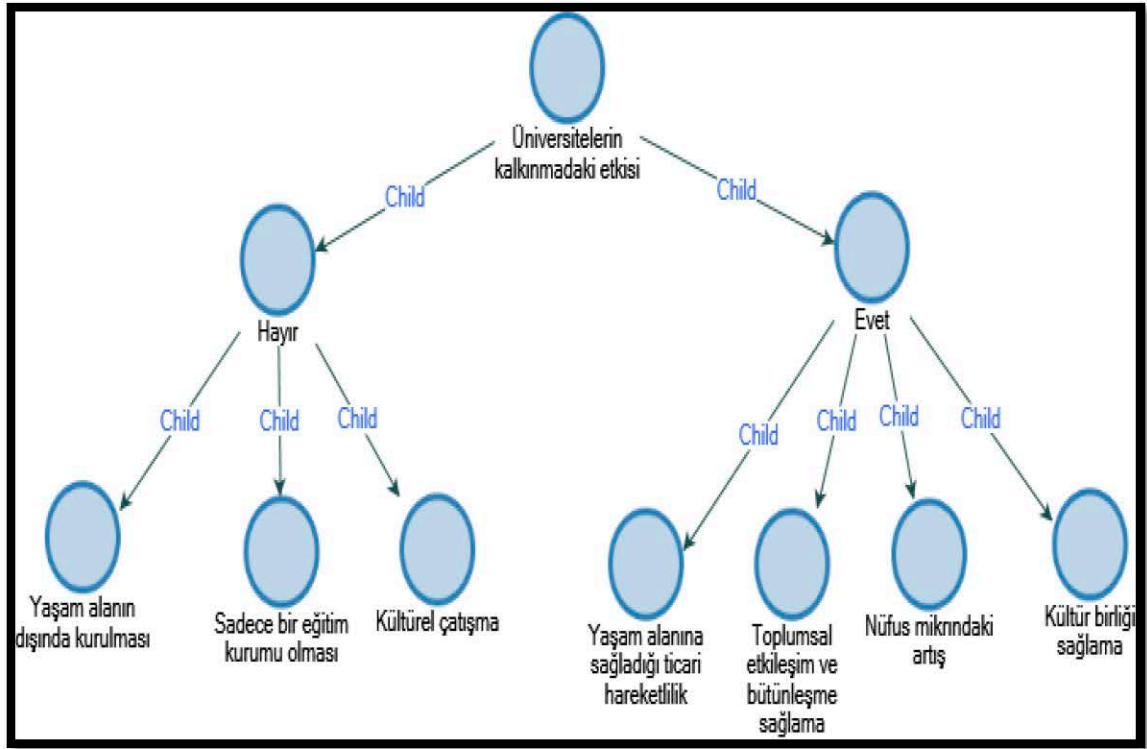
Şekil 5. “Hayır” diyen çalışma grubu üyelerinin frekans dağılımı

“Eğitsel faaliyetlerin kalkınma üzerinde etkili olduğunu düşünüyor musunuz, neden?” şeklinde yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan soruya çalışma grubu üyelerinin “Hayır” temasına ait alt temaların frekans dağılımının verildiği şekil 5’e bakıldığında eğitimin kalkınma üzerinde etkili olmadığını ifade eden “gerçek hayat dışındaki kazanımlara dayalı etkinlikler” alt temasının ön plana çıktığı görülmektedir. Bu soruya vermiş oldukları “Hayır” temasında birleşen çalışma grubu üyelerinin örneklendirilmiş görüşleri aşağıda verilmiştir.

“Eğitsel faaliyetlerin kalkınma üzerinde etkili olduğunu düşünmüyorum. Çünkü bireyin kalkınmasını sağlayan öğrenmeler, yaşanılması muhtemel olan durumlarda bireyin ihtiyaçlarını karşılayacak uygulamalar olmalıdır. Ancak Türkiye’deki eğitim sisteminde kazanımlara baktığımızda, gerçek dışı etkinliklere dayalı somutlaştırmaların baskın olduğunu söyleyebilirim”
(Akademisyen, 3).

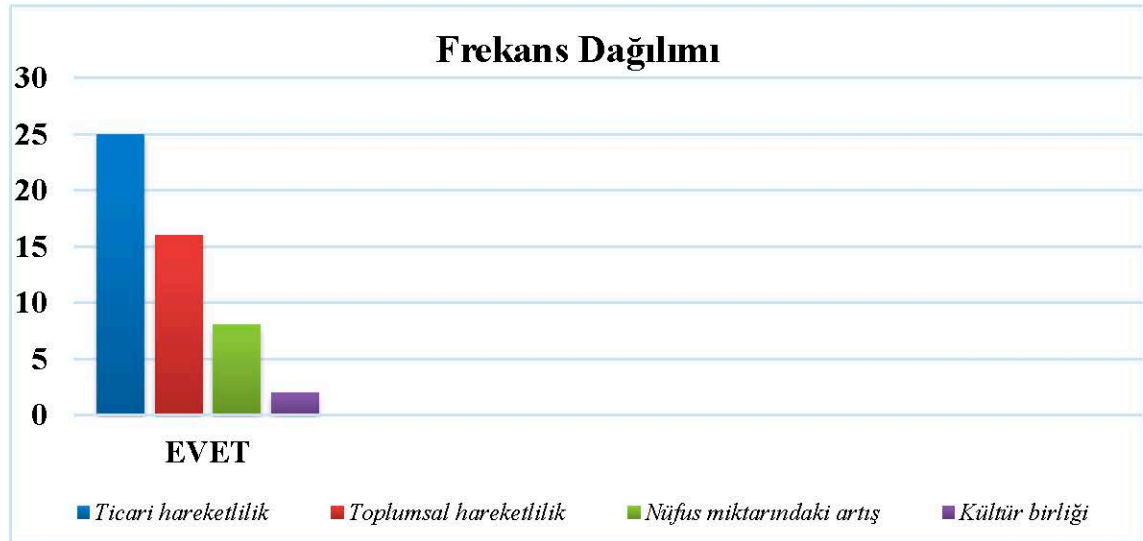
4.2.3. Üniversitelerin Kalkınma Üzerinde Etkili Olma Durumu

Çalışmada verileri elde etmek için araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan “üniversitelerin kalkınma üzerinde etkili olduğunu düşünüyor musunuz, neden?” şeklindeki soruya çalışma grubu üyelerinin vermiş oldukları yanıtlar betimsel ve içerik analizine tabi tutularak alt temaları şekil 6’da frekans dağılımı ise şekil 7 ve 8’de verilmiştir. Çalışma grubunu oluşturan akademisyenlerin vermiş oldukları yanıtlar incelendiğinde akademisyenlerin konuya ilişkin farklı algılara sahip oldukları ortaya çıkmıştır (şekil 6).

Şekil 6. Çalışma grubu üyelerinin üniversitelerin kalkınmadaki etkisine ilişkin görüşleri

Çalışma grubu üyelerinin soruya vermiş oldukları yanıtlara dayalı olarak oluşturulan alt temalar incelendiğinde akademisyenlerin konuya ilişkin farklılaştıkları söylenebilir.

Şekil 7. “Evet” diyen çalışma grubu üyelerinin frekans dağılımı

Çalışma grubu üyelerinin “üniversitelerin kalkınma üzerinde etkili olduğunu düşünüyor musunuz, neden?” şeklinde yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan soruya “Evet” teması altında cevap verenlerin alt temalarına ilişkin frekans dağılımı şekil 7’de görülmektedir. Şekil 7’ye bakıldığında akademisyenlerin üniversitelerin

kalkınma üzerinde etkili olduğunu ve bu etkiyi de “yaşam alanına sağladığı ticari hareketlilik” alt teması üzerinde yoğunlaşarak ifade ettikleri görülmektedir. Bunun dışında bu temaya ilişkin ilgili soruya bağlı olarak ortaya çıkan diğer alt temaların toplumsal etkileşim ve bütünleşme sağlama, yaşam alanına sağladığı hareketlilik, nüfus miktarındaki artış ve kültür birliği sağlama olduğu şekil 7’de gözlemlenmektedir. “Evet” temasına ilişkin akademisyenlerin vermiş oldukları yanıtlara ilişkin örnek cümle aşağıda verilmiştir.

“Üniversitelerin kalkınma üzerinde etkili olduğunu düşünüyorum. Çünkü üniversiteler bulunduğu ya da kurulduğu çevre için en önemli kalkınma aracıdır. Üniversitelerin bu işlevi o çevreye sağladığı nüfus miktarındaki artıştan kaynaklandığını düşünüyorum. Üniversitelerin bulunduğu çevreye sağladığı bu özellik, çevrenin birçok yönden kalkınmasını katkı sağlayacaktır” (Akademisyen, 60).

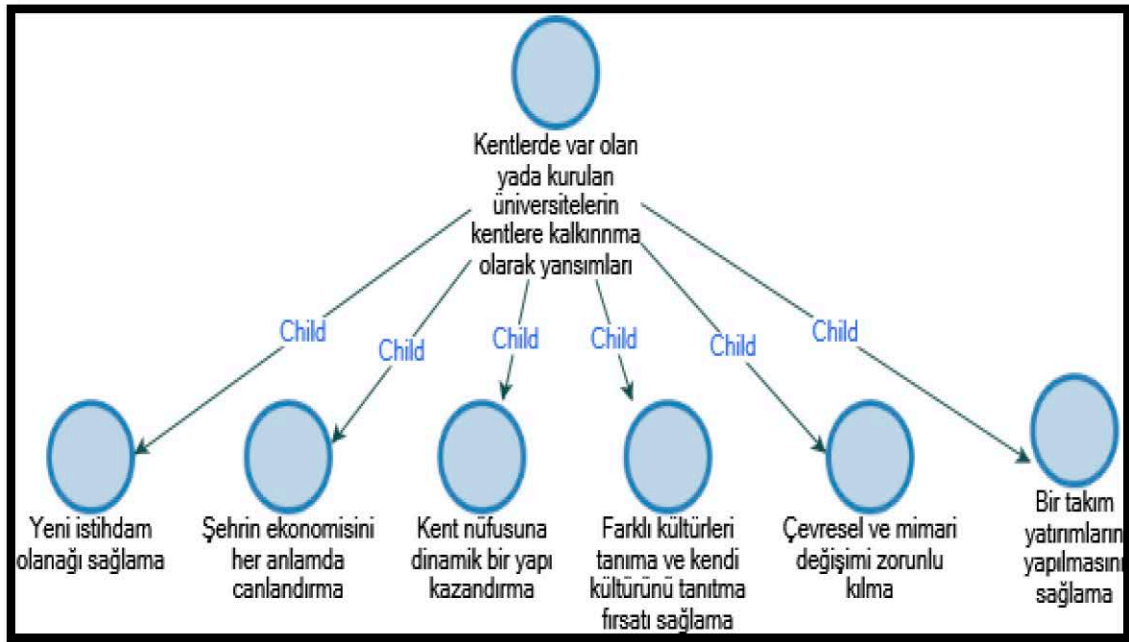
Şekil 8. “Hayır” diyen çalışma grubu üyelerinin frekans dağılımı

Çalışma grubu üyelerinin “üniversitelerin kalkınma üzerinde etkili olduğunu düşünüyor musunuz, neden?” şeklinde yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan soruya “Hayır” teması altında cevap verenlerin alt temalarına ilişkin frekans dağılımı şekil 8’de görülmektedir. Şekil 8’e bakıldığında akademisyenlerin üniversitelerin kalkınma üzerinde etkili olamadığını bunu da “üniversitelerin yaşam alanının dışında bulunması” alt teması üzerinde yoğunlaşarak ifade ettikleri görülmektedir. Bunun dışında bu temaya ilişkin ilgili soruya bağlı olarak ortaya çıkan diğer alt temaların üniversitelerin sadece bir eğitim kurumu olması ve kültürel çatışma olduğu şekil 8’de

gözlemlenmektedir. “Hayır” temasına ilişkin akademisyenlerin vermiş oldukları yanıtlara ilişkin örnek cümle aşağıda verilmiştir.

“Üniversitelerin kalkınma üzerinde etkili olmadığını düşünüyorum. Bunun birçok gerekçesi olduğunu düşünüyorum. Bu gerekçelerden bana göre en önemlisi üniversitelerin bulunduğu ya da kurulduğu çevrenin toplumsal, ticari ve ekonomik hareketliliğinde hareketliliğin dışında kalmasıdır” (Akademisyen, 7).

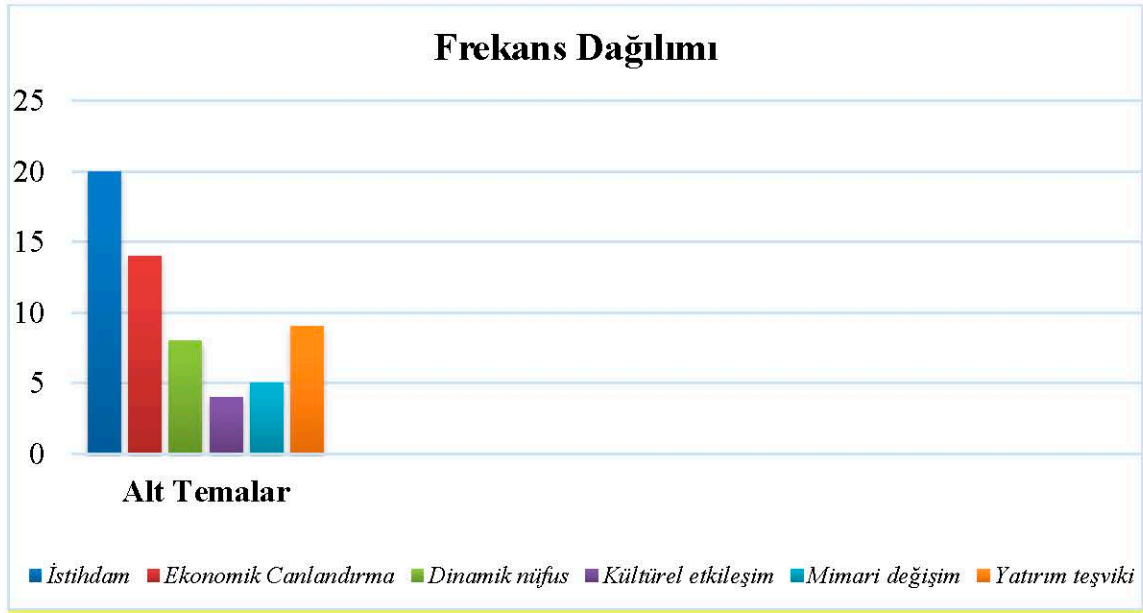
4.2.4. Üniversitelerin Bulundukları Çevreye Kalkınma Olarak Yansıma Durumu

Şekil 9. Çalışma grubu üyelerinin kentlerdeki üniversitelerin kalkınmaya yansımalarına ilişkin görüşleri

Çalışmada veri toplamak amacıyla hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan “Kentlerde var olan ya da kurulan üniversitelerin bulundukları çevreye kalkınma olarak yansımaları sizce nelerdir?” şeklindeki soruya vermiş oldukları yanıtlara dayalı olarak oluşan alt temalar, şekil 9’da gösterilmiştir. Çalışma grubunu oluşturan akademisyenlerin görüşleri doğrultusunda ortaya çıkan alt temalara bakıldığında zaman zaman konuya yönelik belirgin bir farklılaşmanın gözlemlendiği söylenebilir. Bu farklılaşmanın ortaya çıkması, çalışma grubu üyelerinin üniversitelerin bulundukları kentlerin kalkınması üzerine sorulan soru maddesine ilişkin farklı algılara sahip olduklarını kanıtlar niteliktedir. Akademisyenlerin veri toplamak amacıyla sorulan soru maddesine yönelik olarak vermiş oldukları yanıtlara dayalı olarak oluşan alt temaların frekans dağılımı şekil 10’da verilmiştir.

Şekil 10. Üniversitelerin kalkınmaya yansımalarına ilişkin frekans dağılımı

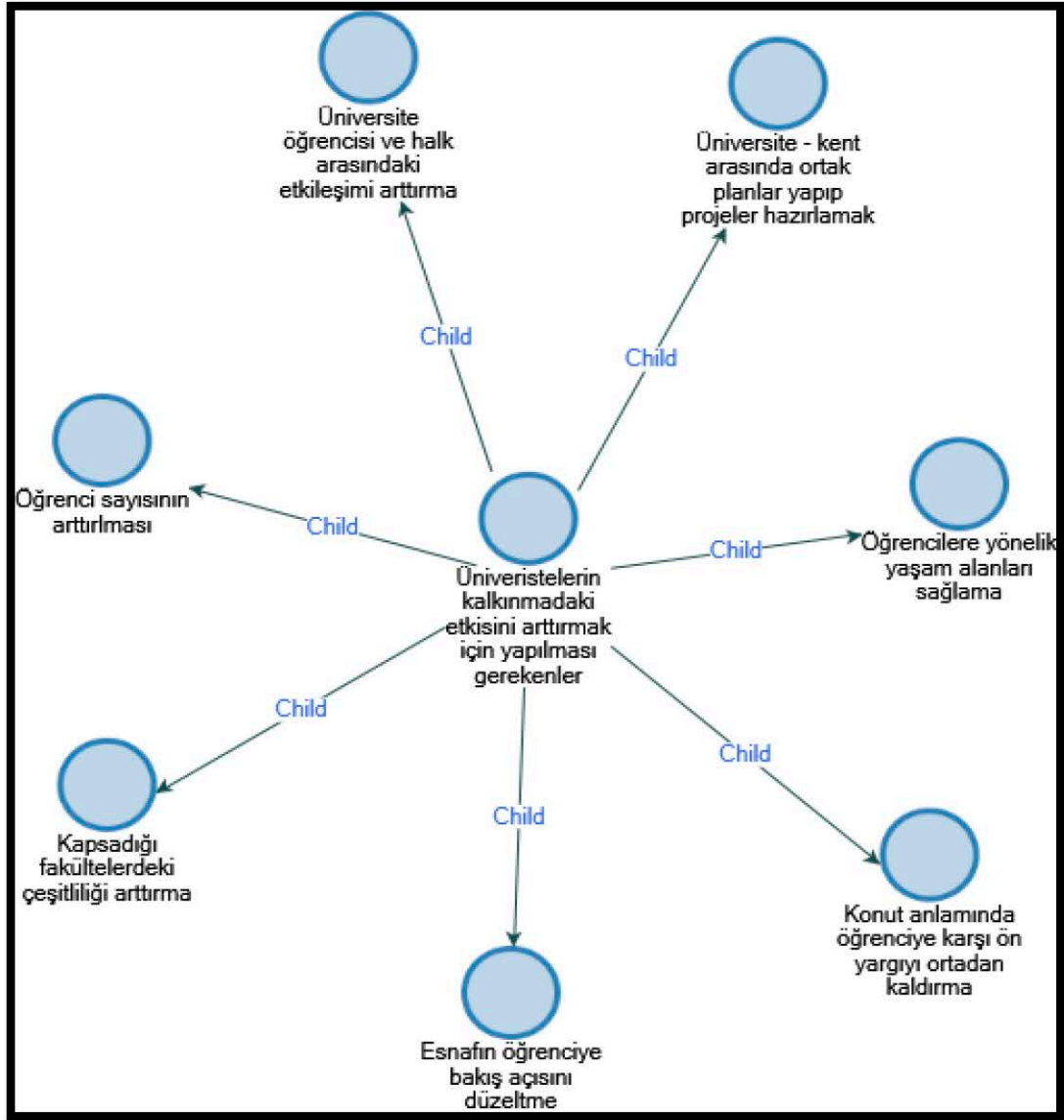
“Kentlerde var olan ya da kurulan üniversitelerin bulundukları çevreye kalkınma olarak yansımaları sizce nelerdir?” şeklindeki soruya çalışma grubu üyelerinin vermiş oldukları yanıtların incelendiği şekil 10’a bakıldığında üniversitelerin sağladığı “yeni istihdam alanları” alt temasının ön plana çıktığı gözlemlenmektedir. Bu soruya ilişkin verilen cevaplara ilişkin örnek cümle aşağıda verilmiştir.

“Kentlerde bulunan ve bazı kentlerde kurulan üniversitelerin kentlerin kalkınması üzerinde oldukça büyük bir etkiye sahip olduğunu düşünüyorum. Bu kalkınmanın boyutları farklılıklar göstermektedir. Ancak ben, üniversitelerin kültürler arası bir köprü görevi gördüğüne inandığım için ön plana çıkan yansımaların üniversitelerin bulunduğu ya da kurulduğu kentte oluşturduğu kültürel etkileşim olduğunu düşünüyorum” (Akademisyen, 30).

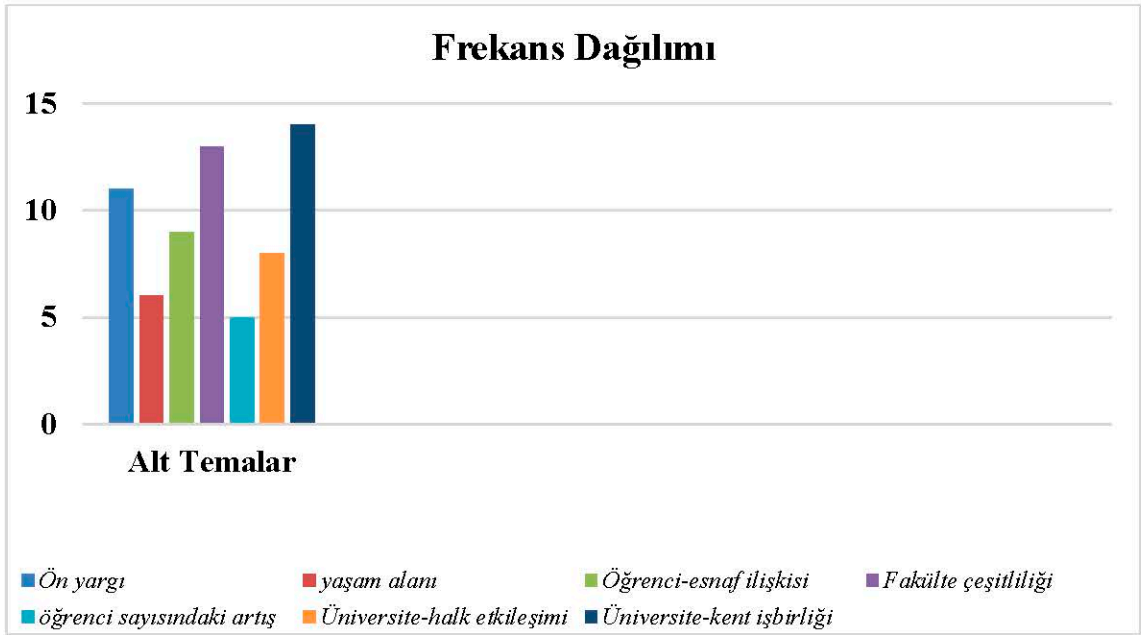
4.2.5. Üniversitelerin Kalkınmadaki Etkisini Arttırmaya İlişkin Durum

“Üniversitelerin kalkınmadaki etkisini arttırmak için sizce yapılması gerekenler nelerdir?” şeklinde yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan son soruya çalışma grubu üyelerinin vermiş oldukları yanıtlara dayalı olarak belirlenen alt temaların dağılımı şekil 11’de gösterilmiştir. Çalışma grubunu oluşturan akademisyenlerin vermiş olduğu yanıtlar incelendiğinde üniversitelerin kalkınmadaki etkisini arttırmak için yapılması gerekenlere ilişkin farklı algılara sahip oldukları ortaya çıkmıştır. Bu algılardan hareketle oluşturulan alt temalara bakıldığında üniversitelerin kalkınma üzerindeki etkilerini arttırmak için yapılması gereken birçok dikkat çekici düzenlemenin çalışma grubu tarafından önerildiği söylenebilir.

Şekil 11. Üniversitelerin kalkınmadaki etkisini arttırmak için yapılması gerekenlere ilişkin öneriler

Şekil 11’de verilen üniversitelerin kalkınmadaki önemini arttırmaya yönelik öneri temelli alt temalara bakıldığında öğrenci merkezli öneri sayısının fazlalığı göze çarpmaktadır. Bu sayının fazla olması, çalışma grubunu oluşturan akademisyenlerin üniversitelerin kalkınmadaki etkisine ilişkin, öğrenci merkezli bir anlayışa sahip olduklarını belirleme konusunda önemli bir ipucu niteliğine sahiptir. Diğer alt temalara bakıldığında kurumsal planlama ve bulunulan çevreyle etkileşimin temele alındığı şekil 11’de görülmektedir. Çalışma grubunun görüşlerinin içerik ve betimsel analizi sonucu elde edilen alt temaların frekans dağılımı şekil 12’de verilmiştir.

Şekil 12. Üniversitelerin kalkınmadaki etkisine ilişkin frekans dağılımı

Şekil 12’de verilen üniversitelerin kalkınmadaki etkisine ilişkin frekans dağılımı incelendiğinde, çalışma grubunu oluşturan akademisyenlerin birbirinden farklı algılara sahip olduğu söylenebilir. Akademisyenlerin yanıtlarından hareketle oluşturulan öneriye dayalı alt temalardan “ üniversite-kent işbirliği” daha çok vurgulandığı görülmektedir. İlgili maddeye ilişkin diğer alt temaların, üniversite öğrencisi ve halk arasındaki etkileşimi arttırma, üniversite-kent arasında ortak planlar yapıp projeler hazırlamak, öğrencilere yönelik yaşama alanları sağlamak, konut anlamında öğrenciye karşı ön yargıyı ortadan kaldırma, esnafın öğrenciye bakış açısını düzeltme, kapsadığı fakültelerdeki çeşitliliği arttırma ve öğrenci sayısının arttırılması olduğu şekil 11’de gözlemlenmektedir. Çalışma grubunu oluşturan akademisyenlerin konuya ilişkin görüş örneği aşağıda verilmiştir.

“Eğitim-öğretim amacıyla kurulan ya da bir kentte daha önceden var olan bir üniversitenin kalkınmadaki etkisini arttırmak amacıyla yapılması gereken bütün aktivitelerin öğrenciye dönük olması gerektiğini düşünüyorum. Çünkü öğrenci kendini rahat hissettiği, ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanmadığı ve eğitim faaliyetlerini zorlanmadan sürdürdüğü bir ortamda, üniversitenin başarı seviyesiyle birlikte kalkınmadaki etkisinin artacağını düşünüyorum. İlgili maddeye ilişkin vereceğim cevap ise, öğrencilere yönelik uygun yaşam alanları sağlamadır” (Akademisyen, 22)

BÖLÜM V

Bu bölümde ilk olarak araştırmamıza ilişkin sonuçları ele alıp bu sonuçları değerlendirdik. Daha sonra bu sonuçlar ışığında konu ile ilgili çeşitli önerilerde bulunduk

SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Tez çalışmasında verilerin elde edilmesinde çalışma katılan ve çalışma grubu üyelerini oluşturan akademisyenlerin yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan sorulara vermiş oldukları yanıtlar incelendiğinde akademisyenlerin konuya ilişkin farklı algılara sahip olduğu çalışmada elde edilen verilerin içerik analizi ve betimsel analiz sonucunda şekillenen alt temalardan hareketle söyleyebiliriz. Bu alt temalar, şekil 1, 3, 6, 9 ve 11’de görülmektedir. Bu şekiller incelendiğinde, çalışma grubunu oluşturan akademisyenlerin 5 grup toplanan çalışma bulgularına ilişkin dikkat çekici sonuçlar ortaya koydukları söylenebilir. Bu sonuçlar, kalkınma kavramına ilişkin çağrışım yapan sözcükler, eğitsel faaliyetlerin kalkınma üzerindeki etkililik durumu, üniversitelerin kalkınma üzerindeki etkililik durumu, üniversitelerin kalkınma olarak çevreye yansımaları, üniversitelerin kalkınma üzerindeki etkisini arttırmaya yönelik öneriler durumlarına ilişkin bulguları içermektedir. Bu durumlardan biri olan kalkınma kavramına yönelik akademisyenlerin kendilerinde zihinsel çağrışım yapan sözcükler olup bu maddeye ilişkin alt temaların, “zamansal gelişmelere ayak uydurma, üretici ve bilinçli tüketici olma, sosyo-ekonomik gelişme, refah içinde yaşama, kişi başına düşen milli gelirdeki artış, “kendi kendine yetme, “ekonomik gelişmişlik, “bilinçli kaynak yaratma ve kullanma” olduğu şekil 1’de görülmektedir.

Çalışmada elde edilen önemli bulgulardan biri “eğitsel faaliyetlerin kalkınma üzerindeki etkisini içeren” alt temaları içeren sonuçlardır. Çalışma grubu üyelerinden bazıları kalkınmada eğitsel faaliyetlerin etkili olduğunu çeşitli alt temalarla gerekçelendirdikleri gibi bazı araştırmacıların etkili olmadığını ifade ettikleri şekil 3’de görülmektedir. Şekil 3’ bakıldığında eğitim faaliyetlerin “bilinçli yatırım ve yatırımcı sağlama” bakımından kalkınma üzerinde etkili olduğu alt teması ön plana çıkmaktadır. Çalışmada ön plana çıkan bu sonuç Yumuşak (2000) tarafından yapılan çalışmada elde edilen “*Eğitsel faaliyetler beşeri sermayenin bilinçli tüketimi üzerinde etkili olan faktörlerden biridir*” şeklindeki bulguyla paralellik gösterir. Ayrıca elde edilen bu

sonuç, Taş ve Yenilmez (2008)'in yaptıkları çalışmada ifade ettikleri *“Bir ülkenin kalkınmışlık düzeyini belirlemede kullanılan en önemli ölçütlerden biri, o ülkenin sahip olduğu insan kaynaklarının niteliğidir. Türkiye'nin AB'ye tam üyelik yolunda kalkınmayı gerçekleştirmek için insan kaynağına yatırımları arttırmalıdır. Bu da ancak eğitim harcamalarının artması gibi bilinçli yatırımlar sayesinde olacaktır”* şeklindeki çalışma bulgusuyla paralellik göstermektedir.

Yapılan çalışmada, üniversitelerin kalkınma üzerindeki etkisini çalışma grubu üyelerinin görüşleri doğrultusunda ortaya çıkaran sonuçlar şekil 6'da verilmiştir. Şekil 6'da elde edilen sonuçlara bakıldığında dikkat çekici birçok bulgunun gözlemlendiği söylenebilir. Bunların başında, üniversitelerin yaşam alanına sağladığı ticari hareketlilik, nüfus artışı, kültür birliği ve toplumsal etkileşim ve bütünleşmenin artması şeklinde verilen sonuçlardır. Çalışmada elde edilen bu sonuç Çetin (2007) tarafından yapılan çalışmada ifade edilen *“üniversiteler bulunduğu veya kurulduğu bölgenin kültürel kaynaklarını güçlendirir ve kültür birliği oluşturmakla birlikte sosyal etkileşimi güçlendirir”* sonuç cümleleriyle paralellik göstermektedir. Ayrıca çalışmada üniversitelerin sebep olduğu kültürel çatışma ve sadece bir eğitim kurumu olmaları nedeniyle kalkınma üzerinde etkili olmadığına yönelik şeklindeki sonuçlara da rastlanılmaktadır. Çalışmada elde edilen bu sonuçlar, Çetin (2007) tarafından yapılan çalışmada elde edilen *“üniversiteler kültürel kaynakları güçlendirip kalkınmaya destek sağlayan birçok işlevi içerisinde barındıran kurumlardır”* şeklindeki sonuç cümlesiyle paralellik göstermemektedir. Bu farklılığın ortaya çıkması, çalışma grubu üyelerinin farklılık göstermesi, bu grup üyelerinin üniversite kavramına ilişkin yaklaşım farklılığından kaynaklandığı söylenebilir.

Üniversitelerin kalkınmayı etkileyen bir kurum olarak çevreye yansımalarının belirlendiği şekil 9'daki bulgular çalışmada ön plana çıkmaktadır. Bu bulgulara bakıldığında, üniversitelerin, yeni istihdam olanağı sağlama, şehir ekonomisini canlandırma, nüfusu dinamik tutma, mimari alanda bir takım yenilikleri beraberinde getirme” şeklinde verildiği görülmektedir. Çalışmada elde edilen bulgular üniversitelerin kalkınmada ki önemini açıklaması bakımından oldukça önemli ipuçları verdiği söylenebilir. Ayrıca üniversitelerin kalkınma üzerinde birçok boyutta etkili olduğunu da açığa çıkarmaktadır. Kalkınmanın birçok boyuttan oluştuğu düşünüldüğünde üniversitelerin bu boyutların birçoğuna sahip olarak kalkınmaya katkı sağladığı düşünülebilir. Şöyle ki, Hirschman (1958'den akt. Alataş, 2014)'ın yaptığı çalışmada, *“ekonomik kalkınmayı bir yapboz bulmacasına benzeterek, ekonomik*

kalkınmanın çok boyutlu yönüne vurgu yapıp bu benzetmeden hareketle, ekonomik kalkınmanın alt faktörlerinin (ekonomik, sosyal, politik, kültürel ve kurumsal mekanizma vb.) birbirleriyle yakından ilişkili olduğunu” ifade etmesi yapılan çalışmada üniversitelerin kalkınmanın birçok boyutunu içermesi sonucuyla paralellik gösterdiği söylenebilir.

5.2. Öneriler

Yapılan çalışma sonucunda:

- ✓ Üniversitelerin her şeyden önce bir eğitim kurumu olduğunun üniversite yönetimi tarafından iyi bilinip buna göre eğitsel yönü bulunan kalkınma faaliyetleri çerçevesinde davranılması,
- ✓ Kalkınmanın en önemli boyutunun eğitim olduğu düşünülürse üniversitelerin kalkınmadaki etkisini arttırmak için üniversitelerde nitelikli bir eğitimin verilmesi,
- ✓ Üniversitelerin kalkınma üzerindeki etkisini arttırmak için bulunduğu ya da kurulduğu çevredeki toplumla birlikte etkileşimi ön plana alan etkinliklerin gerçekleştirilmesi,
- ✓ Üniversitelerin bulunduğu çevrenin zenginlikleri ve yetersizlikleri doğrultusunda bir yapılanma içermesi,
- ✓ Üniversitelerin yeni araştırma merkezleri aracılığıyla toplumda istihdam olanakları sağlaması,
- ✓ Üniversitelerin kalkınmadaki etkisinin bulunduğu çevredeki toplum tarafından farkındalık düzeyinin arttırılmasına yönelik bir takım etkinliklerin planlanması gerekmektedir, şeklinde öneriler sunulabilir.

Kaynakça

- Acaroğlu, H., Kartal, Z. ve Güllü, M. (2017, Mayıs 11-13). Üniversitelerin Bölgesel Ekonomik Kalkınma Üzerindeki Etkisi: Eskişehir'in Sivrihisar İlçesi Üzerine Bir Araştırma. *Anadolu International Conference in Economics Dergisi*, 5(1).29-38.
- Akçakant, T., Çarıkçı, İ. ve Dulupçu, M. (2010). Üniversite Öğrencilerinin Bulundukları İl Merkezine Ekonomik Katkıları ve Harcama Eğilimleri: Isparta 2003-2009 Yılı Örneği. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (22), 165-178.
- Aktuğ, s. (2010). Kavramsal Açıdan Ekonomik Büyüme, Ekonomik Kalkınma ve Bölüşüm İlişkileri. 30.12.2018 tarihinde <http://kisi.deu.edu.tr//asuman.altay/> pdf adresinden erişilmiştir.
- Akturan, U. ve Esen, A.(2008). Fenomenoloji (ss. 83- 98), Nitel Araştırma Yöntemleri, (Editörler: Baş, T. ve Akturan, U.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Alataş, S. (2014). Ekonomik Kalkınmayı Belirleyen Faktörler: Ampirik Bir Analiz. Aydın.
- Alataş, S. (2014). Ekonomik Kalkınmayı Belirleyen Faktörler: Ampirik Bir Analiz. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Alkan, S. ve Toksoy, D. (2009). Orman Köylerinde Kadın ve Kırsal Kalkınma, II. Ormancılıkta Sosyo-Ekonomik Sorunlar Kongresi, (s. 99-107). Isparta.
- Arı, M. (2018). Akademisyen olmak: Genç akademisyenlere öneriler. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 2 (2), 450-455.
- Arıbaş, K. ve Deniz, M. (2010). Paul Krugman ve Yeni Ekonomik Coğrafya. VI. Ulusal Coğrafya Sempozyumu, (s. 181-189). Ankara.
- Arkonaç, S.A.(1998). Psikoloji: Zihin Süreçleri Bilimi. Ankara: Alfa Yayınları.
- Arslan, K. (2005). Bölgesel Kalkınma Farklılıklarının Giderilmesinde Etkin Bir Araç: Bölgesel Planlama ve Bölgesel Kalkınma Ajansları. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (4), 275-294.
- Bolay, S. H. (2011). Çağdaş Üniversitede Neler Önem Kazanmaktadır? *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 3(1), 105-112.

- Bostancı, S. H. (2017). Üniversite ve Kent İlişkisinin Mekânsal Dinamikleri: Tekirdağ Örneği. *Trakya Bölgesinde Üniversitelerin Bölgesel Kalkınmaya Etkisi* (s. 183-234) içinde İzmit: Umut Tepe Yayınları.
- Çeken, H. (2008). Turizmin Bölgesel Kalkınmaya Etkisi Üzerine Teorik Bir İnceleme. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, 10(2), 293-306.
- Çeken, H. (2008). Turizmin Bölgesel Kalkınmaya Etkisi Üzerine Teorik İnceleme. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, 10(2), 293-306.
- Çetin, M.(2007). Bölgesel Kalkınma ve Girişimci Üniversiteler. *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 7(1), 217–238.
- Dağ, M., Ökde, F., Börü, İ. ve Ökde, B. (2017). Türkiye’de Bölgesel Teşvik Uygulamalarının Karşılaştırmalı Bir Analizi. *Social Sciences Studies Journal*, 3(5), 767-778.
- Dalğar, H., Tunç, H. ve Kaya, M. (2009). Bölgesel Kalkınmada Yükseköğretim Kurumlarının Rolü ve Bucak Örneği. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (1), 39-50.
- Dezhina, I.(2018). Innovation policy in Russia and the development of university–industry linkages. *Industry and Higher Education*, 32(4) 245–252.
- Dikeçligil, F. B. (2012). Aileye Dair Kabullerin Ezber Bozumu. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 31, 21-52.
- Dinçsoy, E., Özer, S. (2017). Üniversite-Sanayi İşbirliği Kapsamında Trakya Üniversitesi'nin Edirne Sanayisinin Gelişiminde Ar-Ge ve İnovasyon Katkıları. *Trakya Bölgesinde Üniversitelerin Bölgesel Kalkınmaya Etkisi* (s. 295-316). içinde İzmit: Umut Tepe Yayınları.
- Doğan, B. B. (2011, 2). Kalkınma İktisadının XX. Yüzyıldaki Gelişim Süreci, İktisat Politikalarına Etkisi ve Son On Yıllık Konjonktürün Disiplin Geleceğine Olası Etkileri. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (22), 41-83.
- Dura, C. (1994). Üniversite-Sanayileşme Üzerine Bir Deneme. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Dergisi*, 49, 101-117.
- Duralı, T. (2015). Bir üniversite tasavvurundan bahsetmek. *Dergâh Dergisi*, 308, 12-17. *Dergah Dergisi*, 12-17.

- Durukan, H. (2004). Ülkemizin Kalkınmasında Çağdaş Üniversitelerin Yeri. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(2), 19-25.
- Erden, C. (2007). Türkiye'de Mesleki ve Teknik Eğitimin İktisadi Kalkınmadaki Yeri ve Önemi. Eskişehir.
- Erdoğan, M. ve Karagöl, V.(2018). Bölgesel Kalkınmada Yeni Kurulan Üniversitelerin Rolü: Bingöl Örneği. *Uluslararası Ekonomi, İşletme ve Politika Dergisi*, 2 (1), 51-78.
- Ergun, C. (2014). Üniversite ve Kent İlişkisi Üzerine Görüşler: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Örneği. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*(31), 216–237.
- Ergün, M. (2011). Eğitim ve Kalkınma. D. Üniversitesi (Dü.), Bölgesel Kalkınmada Eğitimin Rolü içinde (s. 5-12). Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Sosyal Araştırmalar Merkezi.
- Ersöz, C. (2009). Küreselleşme Sürecinde Bölgesel Kalkınma Yaklaşımları: Türkiye'de Köylere. Yönelik Bir Uygulama (1975-2001).
- Filho, W. L., Brandli, L. L., Becker, D., Skanavis, C., Kounani, A., Sardi, C., Papaioannidou, D., Paço, A., Azeiteiro, U., Sousa, L., Raath, S., Pretorius, R. W., Shiel, C., Vargas, V., Trencher, G. ve Marans, R.W.(2017). “Sustainable development policies as indicators and pre-conditions for sustainability efforts at universities Fact or fiction?”. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 19 (1), 85-113.
- Göçer, A.(2013). Türkçe Öğretmeni Adaylarının Dil Kültür İlişkisi Üzerine Görüşleri: Fenomenolojik Bir Araştırma. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15 (2), 25-28.
- Gökdemir, L. ve Ergün, S. (2012). Kırsal Kalkınmada Kadının Rolü. *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 67-80.
- Gryaznova, A.(2018). Super visory boards in Russian universities; development instrument or another tool of state control?. *Higher Education*, 76(1), 35-50.
- Gülçubuk , B., Yıldırak , N., Kızılaslan, N., Özer, D., Kan, M. ve Kepoğlu, A. (2010). Kırsal Kalkınma Yaklaşımları ve Politika Değişimleri. Türkiye Ziraat Mühendisliği VII. Teknik Kongresi. Ankara.

- Güler, E. (2017). Trakya Bölge Üniversitelerinin Turizmdeki Rolü. *Trakya Bölgesinde Üniversitelerin Bölgesel Kalkınmaya Etkisi*. içinde (s. 13-40) İzmit: Umuttepe Yayınları.
- Güler, M., Turan M. (2013), Trakya Bölgesi'nin Kentleşmesinde Sanayileşme ve Demografi İlişkisi, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 22 (2), s. 17-43.
- Gültekin, N., Çelik, A. ve Nas, Z. (2008). Üniversitelerin Kuruldukları Kente Katkıları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(24), 264-269.
- Gündüz, A. Y. (2017). Ülke Kalkınmasında Üniversitelerin Rolü: Doğu ve Güneydoğu Anadolu Üniversiteleri Örneği. *Sakarya İktisat Dergisi*, 6(1), 56-69.
- Gündüz, A. Y. (2017). Ülke Kalkınmasında Üniversitelerin Rolü: Doğu Ve Güneydoğu Anadolu Üniversiteleri Örneği. *Sakarya İktisat Dergisi*, 6(1), 56-69.
- Harmancı, M., Önen, M. O. (1999), Dünyada ve Türkiye'de Teknopark ve Teknokent Uygulamaları, Ankara.
- Hirschman, A. (1958) Strategy of Economic Development, Yale University Press: New Haven, Conn.
- Holley, K.A. ve Harris, M.S.(2018). The 400-Pound Gorilla: The Role of the Research University in City Development. *Innov High Education*, 43:77–90 DOI 10.1007/s10755-017-9410-2.
- İzmen, Ü. ve Özbay Daş, Z. (2017). Tekirdağ'ın Gelişiminde Üniversitenin Rolü. *Trakya Bölgesinde Üniversitelerin Bölgesel Kalkınmaya Etkisi* (s. 149-182). içinde İzmit: Umuttepe Yayınları.
- Keleş, K., Karaçor M. ve Demir, F. (2006), *Kocaeli Bölgesinde Üniversite Sanayi İşbirliğinin Etkili Kurulabilmesi İçin işletmelerin İhtiyaçlarının Tespiti*. III. Elektrik Elektronik Bilgisayar Mühendislikleri Eğitimi Sempozyumu, İstanbul, 16-17-18 Kasım 2006.
- Kılıç, R. ve Karaman, Y. (2017, 2). Ekonomik Kalkınma ve Sosyo-Ekonomik Faktör İlişkisini Belirlemeye Yönelik Mekânsal Analiz: Avrasya Ülkeleri Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 27, 387-411.

- Koçoğlu, E. ve Ulu Kalın, Ö.(2017). Kolb'un yaşantısal öğrenme modeline göre sosyal bilgiler eğitimi çalışma alanının analizi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 64(16), 1581-1593.
- Kut: s. (1994). Toplumsal Değişim, Kurumların Yeniden Yapılanması. *Kriz Dergisi*, 2(1), 180-184.
- Miles, M. and Huberman, A. (1994). *Qualitative data analysis: An Expanded Source Book*. Thousand Oakes: Sage Publications.
- Miser, R. (1999). Kalkınma, Toplum Kalkınması Yöntemi ve İnsanın Gelişimi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 32(1), 101-112.
- Musaoğlu, N., Özatlı, İ., Evren, S., Özden, S. (2017). 'Girişimci Üniversite' Bağlamında Kırklareli Üniversitesi Kariyer Uygulama Ve Araştırma Merkezi'nin Bölgesel Kalkınmaya Potansiyel Katkıları. *Trakya Bölgesinde Üniversitelerin Bölgesel Kalkınmaya Etkisi*. içinde (s. 13-40) İzmit: Umut Tepe Yayınları.
- Nişancı, E., İzmen, Ü. ve Bostancı, S. (2017). Kavramlar Açısından Üniversiteler ve Bölgesel Kalkınma İlişkisi. *Trakya Bölgesinde Üniversitelerin Bölgesel Kalkınmaya Etkisi* (s. 1-12). içinde İzmit: Umut Tepe Yayınları.
- Oğuzkan, F. (1974). *Eğitim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK.
- Özbey, C. ve Köse, V. (2017). Kalkınma ve Büyüme Kuramlarının 1980-2002 Yılları Arasında Türkiye İktisat Tarihi Üzerinde İncelemesi. İstanbul, Türkiye.
- Öztürk S., Torun, İ. ve Sayın S. (2009). "Üniversitenin Sosyo-Ekonomik Gelişmeye Etkisi: Kafkas Üniversitesi Örneği". *İktisat Dergisi*, 491, 71-84.
- Öztürk: S. (2011). Anadolu'da Kurulan Üniversitelerin İllerin Sosyo-Ekonomik Yapılarına Katkıları. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(16), 145-158.
- Taş, U. (2007). Türkiye'de Kalkınma Planları Işığında Eğitimin Kalkınmadaki Rolü. Eskişehir.
- Taş, U. ve Yenilmez, F. (2008). Türkiye'de Eğitimin Kalkınma Üzerindeki Rolü ve Eğitim Yatırımlarının Geri Dönüş Oranı. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 155-186.

- Taş, U. ve Yenilmez, F.(2008). Türkiye’de Eğitimin Kalkınma Üzerindeki Rolü Ve Eğitim Yatırımlarının Geri Dönüş Oranı. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 155-186.
- Telli Üçler, Y. ve Karaçor, Z. (2014). Bölgesel Kalkınmada Üniversite - Sanayi İşbirliği: Konya Örneği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 31, 167-183.
- Toffler, A. (2008). Üçüncü Dalga. İstanbul: Koridor.
- Tolunay, A. ve Akyol, A. (2006). Kalkınma ve Kırsal Kalkınma: Temel Kavramlar ve Tanımlar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 116-127.
- Torlak, M. (2015) “Marka Şehir Oluşturma ve Bursa Şehrinin Markalaşması İçin Yol Haritası”, *Tüketici ve Tüketim Araştırmaları Dergisi*, Cilt 7, Sayı 2, Aralık, 47-93.
- Türkkahraman, M. ((2009).). Teorik ve Fonksiyonel Açıdan Toplumsal Kurumlar ve Kurumlararası İlişkiler. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(2), 25 46.
- Uysal, Ö. (2012). Ekonomik Gelişmede Ordu-Üniversite-Sanayi İşbirliği ve Türkiye İçin Bir Model Önerisi. İzmir.
- Yavuzçehre, P. S. (2016). Üniversitelerin Kentlerine Etkileri: Denizli Pamukkale Üniversitesi Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(1), 235-250.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (5. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, E. ve Talih, D.(2011). Üniversitelerin Kalkınmadaki Rolü: Babaeski Meslek Yüksekokulu Örneği. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 6(2), 270-287.
- Yıldız, Y. (2017). Bölgesel Kalkınmada Üniversitelerin Sosyal ve Kültürel Rolü. *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 99-109.
- Yılmaz, C. (2011). Anadolu Kentlerinin Öğrencileşmesi: Başka Bir Kentleşme Deneyimi. *Sosyoloji Dergisi*, 25(1-17).

Yumuşak, İ.G. (2000). Beşeri Sermaye Teorisi ve Beşeri sermayenin İktisadi Gelişmedeki Rolü, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.

EKLER

EK-1. GÖRÜŞME FORMU

Değerli Hocalarım,

Bu çalışmanın amacı “*Üniversitelerin Kalkınma Üzerindeki Etkisine İlişkin Akademisyen Algılarının Değerlendirilmesidir.*” Araştırmaya ilişkin görüşlerin belirlenmesinde, siz değerli hoclarımın görüşleri önem arz etmektedir. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinin kullanıldığı bu araştırma formu beş sorudan oluşmaktadır. Lütfen aşağıdaki sorular ile ilgili görüşlerinizi boş bırakılan alana yazınız. Göstermiş olduğunuz ilgiden dolayı şimdiden teşekkür ederim.

Cinsiyetiniz: Kadın ( ) Erkek ( )

Üniversite: (.....)

Unvanınız: (.....)

1. Kalkınma kavramının, sizde çağrışım yaptığı sözcükler nelerdir?
2. Eğitsel faaliyetlerin kalkınma üzerinde etkili olduğunu düşünüyor musunuz, neden?
3. Üniversitelerin kalkınma üzerinde etkili olduğunu düşünüyor musunuz, neden?
4. Kentlerde var olan ya da kurulan üniversitelerin bulundukları çevreye kalkınma olarak yansımaları sizce nelerdir?
5. Üniversitelerin kalkınmadaki etkisini arttırmak için sizce yapılması gerekenler nelerdir?

ÖZGEÇMİŞ

1993 yılında Muş merkeze bağlı Yeşiloba beldesinde doğdu. İlköğrenimini Yeşiloba'da tamamladıktan sonra orta öğrenimini Muş merkezde tamamladı. 2010 yılında başladığı Muş Alparslan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünden 2014 yılında mezun oldu. İnönü Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Bölümünde tezli yüksek lisans yapmaktadır. Evli ve bir çocuk babasıdır.